

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903.   Andra Kammaren.   N:o 45.

Lördagen den 25 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 18 innevarande april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkareintyg:

Att riksdagsman E. O. Magnusson, som lider af Bronchitis chron., till följd af sin sjukdom är sänsliggande sjuk, intygas.
Stockholm den 18 april 1903.

A. Alfvén.
Leg. läkare.

§ 3.

Herr statsrådet m. m. O. Berger öfverlämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

med förslag till lag om fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 6 juni 1902, innefattande inskränkning i inmutningsrätten, är stadgad; angående kostnadsfritt tillhandahållande af stämplat för stämpelbeläggning af vissa vid härads höfdingen R. E. Eckerströms död å Södra Roslags domsagas kansli kvarliggande handlingar; och

angående ersättning åt förre konsistorieamanuensen N. C. T. Sjöbring för mistade löneinkomster.

De kungl. propositionerna bordlades.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Meyer, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att besvara ^{Svar på} *interpellation*.
de båda frågor, hvilka af herr Carlheim-Gyllensköld blifvit ställda till

Svar på
interpellation.
(Forts.)

mig. Den första af dessa frågor har följande lydelse: »Kan innevarande års Riksdag förvänta Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående handeln med konstgjorda gödselmedel?» Och den andra frågan hade följande lydelse: »Är utredningen gjord angående frågan om begärdt lagförslag om handel med beredda fodermedel, så att innevarande års eller nästkommande års Riksdag kan förvänta Kungl. Maj:ts proposition med lagförslag till handel med beredda fodermedel?»

På den första af dessa frågor ber jag att få lämna det svar, att det visserligen varit meningen att redan vid denna riksdag framlägga ett sådant lagförslag; det har emellertid icke medhunnits och kan därför icke förrän till nästa års Riksdag förväntas.

På den andra frågan har jag att svara: Utredning har blifvit verkställd och gifvit följande resultat. De s. k. fodermedlen äro i regeln vid teknisk fabrikation af olika slag vunna biprodukter, på hvilkas större eller mindre bruksvärde den för hufvudproduktens framställande använda råvarans ursprung, renhet och allmänna beskaffenhet jämte andra därmed sammanhängande omständigheter utöfva ett afgörande inflytande.

Sålunda hafva i Danmark verkställda undersökningar ådagalagt, att kväfvehalten hos solros- och bomullsfrökakor växlat, hos de förra från 26,9 till 48,6 % och hos de senare från 37,4 till 51,2 %, samt att de olika kakorna i ett parti kunna hafva en i hög grad växlande sammansättning.

Dessa omständigheter göra det såväl för fabrikanten som för säljaren hart när omöjligt att utröna egenskaperna hos de fodermedel, de försälja, och vid sådant förhållande torde det icke låta sig göra att genom lag ålägga säljaren af fodermedel att lämna någon garanti för dessas beskaffenhet.

På en sådan garanti skulle emellertid hela den ifrågasatta lagstiftningen hvila, och kan jag därför icke utlofva något förslag till sådan.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman, mina herrar! Jag tackar statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet för hans välvilliga svar. Skälet till min interpellation är förmodligen för en hvar klart; det är nämligen, att då förra Riksdagen lämnade obehandlad Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning i dessa bägge angelägenheter, kan ingen veta, huru länge det kan dröja, innan man får det af Riksdagen begärda lagförslaget i detta syfte. Det är för jordbrukarne hugnaude att erfara, att statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet har så välvilligt upptagit frågan, så att vi hafva att förvänta ett lagförslag i den första frågan nästa år. Huru det kan blifva i den andra frågan hafva vi hört, att man af tekniska skäl ännu icke kan förutse. Jag föreställer mig, att den utredning, hvarom herr statsrådet talade, icke skall möta oöfvervinneliga svårigheter, utan att äfven i detta hänseende en lag skall komma till stånd. Dessa foderämnen hafva af jordbrukarne i många år användts, och det är af betydande vikt såväl för dem som för den redbare köpmannen att få en sådan lag till stånd.

Jag har endast att tacka för det tillmötesgående svaret.

Vidare anfördes ej i detta ämne.

§ 5.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående jord-afsöndring från indragna militiebostället $1\frac{3}{4}$ mantal Ålsta n:is 3 och 5 i Örebro län,

n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra kompaniskrifvarebostället Råda n:o 1 Neder-gården i Östergötlands län hörande lägenhet,

n:o 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för Kungl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark disponera köpeskillingarna för vissa kronoegendomar m. m.,

n:o 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra häradsskrifvarebostället Hofby n:o 2 i Kristianstads län hörande lägenhet,

n:o 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upp-låtelse till Umeå stad af en del utaf den statens järnvägar tillhöriga mark vid Umeå järnvägsstation,

n:o 65, i anledning af Kungl. Maj:ts särskilda propositioner an-gående efterskänkande af kronans rätt till två danaarf,

n:o 66, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ägo-utbyte mellan kronan och Landskrona stad,

n:o 67, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upp-låtelse till landtförsvaret af en del utaf förra bergshauptmansbostället Väsby i Västmanlands län,

n:o 68, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående jord-afsöndring från kronparken Bjurfors underlydande hemmanen Stora och Lilla Åvesta i Kopparbergs län,

n:o 69, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående för-säljning af till förra militiebostället Virshult n:o 1 och Kälshult n:o 1 i Kronobergs län hörande jordområden jämte hemmanet Virshult n:o 1 tillhörig andel i vattenkraft,

n:o 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efter-skänkande af vissa delar utaf ett län, som från odlingslänefonden be-viljats för utdikning och odling af mark till, bland annat, Häradso i Åkers socken af Jönköpings län,

n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upp-låtelse af mark från Muonio kronopark till allmänning åt Enontekis socknemän,

n:o 72, angående förlängd tid för anmälan om skattefrälseräntors inlösande af statsverket, och

n:o 73, angående inlösningspriset å till statsverket hembjudna frälseräntor m. m.

§ 6.

Efter föredragning häruppå af herr *A. Hedins* vid gårdagens sammanträde framställda och då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa ett spörsmål blef berörda anhållan af kammaren bifallen.

§ 7.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets memorial n:o 42, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 25 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet för omalen majs, äfvensom i sammanhang med nämnda proposition väckt motion.

Punkten 1:o.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2:o.

Under de af utskottet angifna förutsättningar beslöt kammaren bifalla utskottets hemställan och godkänna den föreslagna voteringspropositionen.

Punkten 3:o.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial n:o 43, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 26 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förändrad lydelse af §§ 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11 och 25 i förordningen angående villkoren för tillverkning af brännvin den 13 juli 1887, såvidt sagda proposition icke blifvit i bevillningsutskottets betänkande n:o 1 behandlad, äfvensom i anledning af en i sammanhang med nämnda proposition väckt motion.

*Punkten 1:o.**Mom. a).*

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Mom. b).

Hvad utskottet hemställt bifölls under den af utskottet angifna förutsättningen.

Mom. c).

Lades till handlingarna.

Punkten 2:o.

Utskottets till Andra Kammaren gjorda hemställan bifölls under den af utskottet angifna förutsättningen.

Hvad utskottet i öfrigt hemställt lades till handlingarna.

Punkten 3:o.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial n:o 44, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 27 i anledning af väckt motion om skatt å fin stärkelse, tillverkad af från utlandet importerad potatis eller majs.

§ 10.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial n:o 45, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkterna 1:o) och 2:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 28 i anledning af väckta motioner om tull å ägg.

Punkten 1:o.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2:o.

Kammaren beslöt att, under de af utskottet angifna förutsättningar, bifalla utskottets hemställan och godkänna den föreslagna voteringspropositionen.

§ 11.

Efter föredragning häruppå af bevillningsutskottets memorial n:o 46, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 39 i anledning af väckt motion om ändring af tulltaxans bestämmelser rörande kautschuk och guttaperka, blef den i nämnda memorial föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 12.

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m. Till afgörande förelåg sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 3, i anledning af väckt motion om statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 47, hade herr *P. Zimdahl* föreslagit, det Riksdagen måtte besluta, att skoldistrikt, som, utom in natura prestationer af husrum och vedbrand eller ersättning därför, till lärare eller lärarinna vid småskola, mindre folkskola samt till biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola utbetalade i årlig lön till och med fyrahundra kronor, måtte, under förutsättning att de i kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 i öfrigt föreskrifna villkor blifvit af skoldistriktet fullgjorda, äga att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag i förhållande till hvad som nu i detta afseende utginge eller högst tvåhundra sextio sex kronor sextiosju öre.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ej mindre låta utreda, på hvad sätt, med afseende å hvad utskottet i sin motivering yttrat, gällande bestämmelser angående statsbidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt till biträdande lärare eller lärarinnor vid folkskolor borde förändras, äfvensom hvilken inverkan en sådan förändring skulle utöfva på statens utgifter för ifrågavarande lärares och lärarinuors aflöning och på bidragen till småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, än äfven till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde befinnas gifva anledning.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Hammarlund, som yttrade: Herr talman! Jag kan icke underlåta att i denna fråga framställa ett par anmärkningar, innan kammaren går att fatta beslut med anledning af det föreliggande skrivelseförslaget.

Det är visserligen här endast fråga om en skrivelse, men det förefaller mig dock, som om utskottet gått väl lättvindigt till väga. När Riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, synes det mig, som om Riksdagen icke borde skriva och begära utredning om sådana saker, som redan förut äro fullt klara och tydliga och sålunda icke behöfva någon utredning. För det andra förefaller det mig, som om, när Riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, den icke bör begära en utredning i sådana frågor, rörande hvilka en hvar i de fyra räknesätten hemmastadd person kan lämna precis lika tillförlitligt svar som Kungl. Maj:t. Och för det tredje kan man begära, att Riksdagen skall fullt tydligt och klart uttala, hvad det är den önskar en utredning om, och icke skriva i sväfvande och mångtydiga ordalag.

I alla dessa tre afseenden lämnar det nu föreliggande skrivelseförslaget åtskilligt öfrigt att önska.

Det första, som jag lade märke till, när jag läste det nu förevarande utlåtandet, var, att här begäres, att Kungl. Maj:t måtte ut-

reda, hvilken inverkan en förändring i gällande bestämmelser angående statsbidrag till aflönande af småskolelärare m. fl. skulle utöfva på bidragen till dessa lärares ålderdomsunderstödsanstalt. En hvar, som känner till på detta område gällande författningar, vet emellertid, att statsbidraget till aflönande af småskolelärare icke står i något det ringaste sammanhang med bidraget till dessa lärares ålderdomsunderstödsanstalt. I olikhet med folkskolelärares pensioner utgå småskolelärares ålderdomsunderstöd icke med någon viss procent i förhållande till aflöningsens storlek. Ej heller stå vare sig kommunernas eller statens bidrag i någon viss proportion till ålderdomsunderstödet. Helt ålderdomsunderstöd är, oafsedt lönens storlek, 200 kronor; församlingens och lärares sammanlagda bidrag utgör för hvarje tjänst 10 kronor, oafsedt statsbidraget och oafsedt lönen. En ändring i statsbidraget, ja till och med en obligatorisk förhöjning af lönen skulle således absolut icke ha den allra ringaste inverkan på ålderdomsunderstödet, för så vidt nämligen man icke fattade *särskildt* beslut om en ändring äfven härvidlag. Jag kan sålunda icke inse, hvarför man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning om denna sak, som redan är fullt tydlig och klar.

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.
(Forts.)

Redan af dessa formella brister synes det mig, som om det föreliggande skrifvelseförslaget vore oantagligt. Men jag ber att äfven få yttra mig något om frågans reella innebörd.

Det är här — jag ber att till en början få påpeka detta — fråga om statsbidrag till aflönande af småskolelärare. Det gäller icke här någon löneförhöjning, utan frågan om storleken af det statsbidrag, som skall utgå till kommunerna. Detta bidrag utgår för närvarande till såväl småskolelärarespersonalens som folkskolelärarespersonalens aflönande med två tredjedelar af minimilönen. Minimilönen för examinerad småskolelärarespersonal är nu 300 kronor, efter 10 år 350 kronor och efter 15 år 400 kronor. Statsbidraget utgår nu med två tredjedelar af dessa lönebelopp, alltså respektive 200, 233,33 och 266,67 kronor.

Nu ifrågasätter motionären, att i de fall, där en församling icke kan få en småskolelärare eller -lärarespersonal för 300 kronor, utan redan från början måste höja lönen till 350 eller 400 kronor, skall statsbidraget till församlingen utgå i förhållande till detta högre belopp. Motionären vill alltså bereda vissa församlingar en skattelindring. Denna skattelindring skulle naturligtvis tillgodokomma särskildt städerna och de trakter af landet i öfrigt, där lefnadskostnaderna äro högre, alltså i allmänhet på mera tätbefolkade orter, äfvensom vid svårskötta platser, där man icke kan få småskolelärare eller -lärarespersonal för den lägsta lönen. Dessa kommuner skulle gifvetvis gärna mottaga ett dylikt förhöjdt bidrag från staten.

Utskottet säger härom i utlatandet: »I likhet med motionären finner utskottet det vara med billighet öfverensstämmande, att de kommuner, som nödgas för besättning af lärare- och lärarinnebefattningarna vid sina småskolor och mindre folkskolor samt af befattningarna sasom biträdande lärare och lärarinnor vid sina folkskolor bestämma lönerna för vederbörande lärare och lärarinnor till belopp, med högst 100 kronor öfverstigande det belopp, 300 kronor, som i kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 förutsattes såsom högsta begynnelseaflönningen,

af staten erhålla bidrag äfven i förhållande till den del af lönerna, som öfverskjuter 300 kronor.»

Men precis detsamma, som utskottet här anfört till förmån för en dylik förändring i fråga om statsbidraget för småskolelärares aflönning, kan anföras till stöd för en liknande förändring i fråga om statsbidraget för folkskolelärares löner. Om den här ifrågasatta förändringen med afseende å statsbidragen till aflönande af småskolelärare vidtagas, skall, såvidt jag kan finna, konsekvensen däraf blifva den, att en motsvarande ändring äfven äger rum i fråga om statsbidragen till aflönande af folkskolelärare. Ty med afseende å de senare gäller alldeles detsamma som om småskolelärarne, nämligen att det finnes många platser, där man icke kan få folkskolelärare för begynnelselönen, 700 kronor, utan måste sätta lönen högre.

Nåväl, om det är herrarnes mening, att något dylikt är riktigt, kunna vi ju aflåta en skrifvelse. Men innan herrarne fatta ett sådant beslut, ber jag herrarne, såväl utskottsledamöterna som kammarens öfriga ledamöter, lägga handen på hjärtat och fråga sig själfva, om ni verkligen vilja öfvergifva den nuvarande fasta grunden för dessa statsbidrags utgående och vara med om att besluta, att dessa statsbidrag skola utgå efter andra, sväfvande grunder, såsom högre lefnadskostnader, svårskött plats o. s. v. Jag undrar, om herrarne verkligen vilja detta. För min del är jag af den uppfattning, att man bör betänka sig mer än två gånger, innan man öfvergifver den fasta grund, som vi för närvarande ha härvidlag. Öfvergifva vi den och medgifva statsbidrag äfven för den del af lönen, som ej är obligatorisk, komma vi enligt mitt förmenande så att säga ut på ett gungfly. Statsbidragen böra utgå efter fasta, bestämda regler, lätta att af myndigheterna kontrolleras och sådana, att de ej fresta till obehöriga öfverenskommelser i syfte att komma åt statens medel.

Jag tillåter mig erinra därom, att på 1880-talet tillämpades i fråga om folkskolelärarne en anordning i den riktning motionären här ifrågasätter. Då gällde den bestämmelsen, att *om* en församling höjde folkskolelärelönen till 700 kronor — detta var då icke obligatoriskt — skulle den åtnjuta statsbidrag i förhållande till detta höjda belopp. Således alldeles detsamma, som motionären nu vill införa med afseende å småskolelärarne. Men herrarne minnas nog alla, hvilket trassel och hvilket missnöje denna anordning vållade på 1880-talet och huru många motioner i denna fråga då väcktes här i kammaren, innan en ändring kom till stånd.

Det var vid 1891 års riksdag, som en ändring beslutades, och då yttrade just sammansatta stats- och lagutskottet i anledning af förslaget om att borttaga rätten att erhålla statsbidrag till folkskolelärares aflönande för högre belopp än den lagliga minimilönen samt i stället införa ett obligatoriskt ålderstillägg bland annat följande: »Då förslaget synes ägnadt att medföra önskvärd likformighet och stadga i folkskolelärepersonalens aflöningsförhållanden, anser sig utskottet böra understödja detsamma.» Och så blefvo vi utaf med det där trasset, som förekom på 1880-talet. Den anordning, som då gällde, hade enligt inspektörers utsago visat sig medföra otillbörliga öfverenskommelser mellan församlingar och lärare i syfte att komma åt det

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.
(Forts.)

ökade statsbidraget å 66,67 kronor. Anordningen satte tillika lärarepersonalen uti ett för skolan skadligt beroende, då nämligen lärarne därigenom kommo att sakna den för sin verksamhet vid folkskolan behöfliga själfständigheten. Detsamma skulle helt visst blifva fallet här med afseende å småskolelärarpersonalen.

När sedan år 1898 det andra ålderstillägget för folkskolelärarne infördes, var det under den frågans förberedande behandling äfven tal om att man icke skulle göra denna löneförhöjning obligatorisk, utan att församlingarna skulle därvidlag kunna handla efter behag, antingen bibehålla lönen vid det förutvarande beloppet eller höja densamma, i hvilket senare fall de skulle äga rätt att utfå statsbidrag äfven för löneförhöjningen. Kungl. Maj:t motsatte sig emellertid en sådan anordning, och statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrade därom, »att man torde, *lörd af erfarenheten*, med allt skäl kunna antaga, att den rätten ofta skulle medföra intriger, tvister och splittningar inom församlingarna samt att beslutet ej sällan skulle komma att bero på godtycklighet och tillfälliga stämningar samt alstra missförstånd och missnöje.» Och så blef äfven denna löneförhöjning obligatorisk och icke frivillig.

Nu säger emellertid motionären, att hans förslag står »i full konsekvens med af Riksdagen förut fattade beslut i hit hörande fall». Han borde dock rätteligen ha sagt, att hans förslag står i full konsekvens med af Riksdagen förut fattade, *men sedermera på grund af vunnen erfarenhet upphäfda* beslut, ty Riksdagen har, såsom jag nu tillåtit mig framhålla, gjort slut på den anordning, som motionären vill ha införd här.

Man säger måhända, att det dock icke nu är fråga om att direkt besluta införandet af en sådan anordning, utan endast om att aflåta en skrifvelse i ämnet med begäran om utredning. Javäl, det är endast fråga om en skrifvelse, men hurudan denna skrifvelse är, har jag förut i korthet karakteriserat.

Riksdagen skulle i denna skrifvelse begära utredning om tre saker.

För det första skulle Riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, *på hvad sätt*, med afseende å hvad utskottet yttrat, gällande bestämmelser angående statsbidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt till biträdande lärare eller lärarinnor vid folkskolor må böra förändras. Men det är väl Riksdagen, som borde säga, på hvad sätt den vill hafva en ändring härvidlag, och icke hänvisa till en sväfvande och mångtydig motivering. Utskottets mening tyckes vara att få till stånd en bestämmelse, enligt hvilken förhöjdt statsbidrag skulle utgå, när en kommun *nödgas* för besättande af lärare- och lärarinnebefattningarna vid sina småskolor och mindre folkskolor bestämma lönen redan från början till högre belopp än 300 kronor, men däremot *icke* i sådana fall, då — såsom utskottet uttrycker sig — »höjningen ej vore nödig för erhållande af kompetenta sökande till befattningarna». Nog kan Kungl. Maj:t hitta på en ny formulering, men jag tviflar på att den kan blifva sådan, att den ej kan kringgås och att ej missbruk skola äga rum.

För det andra skulle Riksdagen skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning angående den inverkan, som en förändring i

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.
(Forts.)

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.

ofvan berörda afseende skulle utöfva på statens utgifter för ifrågasvarande lärares och lärarinnors aflöning. Säsom herrarne hört, är det här icke fråga om någon obligatorisk förhöjning af denna aflöning, utan endast om en frivillig sådan. På Riksdagens skrifvelse i denna del kan väl Kungl. Maj:t icke gärna svara annat, än att om det är vid så och så många hundra platser, som församlingarna gifva sina småskolelärare t. ex. 50 kronors högre aflöning än den stadgade minimilönen, så behöfvas så och så många tusen kronor, och blir det tusen platser, så behöfs det och det beloppet. Det är en enkel räknefråga, och för att få svar på den behöfver man icke skrifva till Kungl. Maj:t. Men det är kanske utskottets mening, att Kungl. Maj:t skall utreda, på huru många ställen man är nödsakad att höja lönerna öfver minimum för att kunna få kompetenta sökande. Då skulle Kungl. Maj:t fråga församlingarna om detta, men då uppstår den svårigheten, huru Kungl. Maj:t skall kunna kontrollera, att icke då äfven sådana församlingar slinka med, som icke äro nödsakade att höja ifrågasvarande löner öfver det fastställda minimum, utan af fri vilja och af hänsyn till lärarinnan göra det i alla fall.

För det tredje skulle Riksdagen begära en utredning angående den inverkan, som en sådan förändring, hvarom här är fråga, skulle utöfva på bidragen till småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Om denna del af skrifvelsen har jag redan förut yttrat mig, och jag har påvisat, att denna utredning är fullständigt obehöfzig, enär saken är alldeles klar.

Hur man således än ser det nu föreliggande skrifvelseförslaget, finner man, att det är alldeles omöjligt att bifalla detsamma. Jag tror, att Riksdagen aldrig kan vara med om att införa den princip, som ligger till grund för motionärens förslag. Om emellertid mot förmodan denna princip skulle blifva godkänd, skulle detta ha till följd, att lärarpersonalen vid småskolorna skulle komma i en ännu mera beroende ställning än för närvarande.

Men om den här ifrågasatta skrifvelsen icke kommer att medföra någon nytta, kan man i alla fall ej säga, att den är alldeles oskadlig. Det är nog så, att det icke kan dröja allt för länge, innan Riksdagen allvarligt måste taga i öfvervägande frågan om en förbättring i småskolelärares och -lärarinnornas lönevillkor. Den frågan måste snart nog komma före här i Riksdagen. Men om en sådan skrifvelse som denna, angående förhöjdt statsbidrag åt vissa kommuner för aflönande af småskolelärare och -lärarinnor, har blifvit aflåten, kommer att som skäl mot hvarje förslag om en reglering af dessa lärares och lärarinnors löner åberopas just denna skrifvelse, i det att man skall säga, att först bör utredas frågan om förhöjdt statsbidrags utgående till de församlingar, som äro nödgade att höja begynnelselönen för småskolelärare och -lärarinnor utöfver 300 kronor.

Man skall möjligen säga, att det är bra ledsamt, att icke dessa kommuner, som äro tryckta af stora bördor, skola kunna få någon lindring i sina utgifter för skolväsendet. Ja, denna synpunkt kan jag så väl förstå. Men när man skall höja statsbidraget till kommunerna, bör man söka göra denna höjning likformig för alla och så mycket som möjligt söka förekomma möjligheter till fusk och oegentligheter.

I stället för hvad här föreslagits kan man tillgripa den anordning, som denna kammare förut uttalat sig för, nämligen att låta ålders- tilläggen åt såväl folkskolelärare som småskolelärare utgå helt och hållet af statsmedel. Detta vore en effektiv skattelindring för kommunerna, och det vore tillika ett sätt att lösa frågan, hvarigenom det blefve för myndigheterna lätt att kontrollera, att här allt ginge rätt och ordentligt till.

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.
(Forts.)

På de skäl, som jag nu tillåtit mig anföra, anhåller jag att få yrka afslag å såväl det föreliggande skrivelseförslaget som å motionen.

Häruti instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Johansson* i Öija, *Granlund* och *Johansson* i Jönköping.

Herr Zimdahl: Det har icke så litet öfverraskat mig, att herr Hammarlund uppträdte mot det nu föreliggande förslaget, men att han det gjort, beror kanske därpå, att han har sin plats på stockholmsbänken och icke något vidare tänkt på, huru förhållandena i detta afseende gestalta sig ute på landsbygden. Sammansatta stats- och lagutskottet har nu för sin del endast föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet, och jag hyser den förhoppningen, att sammansatta stats- och lagutskottet är en så pass stor auktoritet, att kammarens ledamöter taga större hänsyn till detta utskott än till herr Hammarlund.

Såsom herrarne veta, åtnjuta nu kommunerna statsbidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid småskolorna, när dessa lärares och lärarinnors aflöning uppgår till 300 kronor, men ej därefter. Såsom i motionen är anmärkt, har emellertid en stor del församlingar, särskildt i de norrländska bygderna, nödgats höja lönerna för ifrågasvarande lärare och lärarinnor till 325, 350 och i somliga fall ända till 400 kronor. Jag kan för min del icke finna, att det ligger någon orättvisa däri, att staten i sådana fall bidrager i proportion till den af församlingarna sålunda ökade lönen.

Med afseende å hvad herr Hammarlund yttrat vore nog mycket att säga, men jag har på denna aflägsna plats icke kunnat tillräckligt uppfatta hans anförande, och jag hoppas därför, att någon annan af kammarens ledamöter, som varit i tillfälle att bättre höra honom, måtte här taga till orda och bemöta hans uttalanden.

För min del vill jag endast påpeka en omständighet, som härvidlag bör beaktas. Såsom herrarne kanske veta, ha lärarne och lärarinnorna vid småskolorna och mindre folkskolor nyligen inkommit till Kungl. Maj:t med en underdånig petition om förhöjning af den dem tillkommande aflöningen till 400 kronor. Jag vet nu icke, till hvilken åtgärd denna petition kan föranleda, men det är troligt, att Kungl. Maj:t tager densamma i noggrant öfvervägande, och då vore det ganska lämpligt, om den nu föreliggande frågan af Kungl. Maj:t behandlades i sammanhang med den nämnda petitionen.

Då jag alltså icke finner något skäl, hvarför kammaren skulle afstyrka detta skrivelseförslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Det synes mig, som om talaren på stockholmsbänken varit onödigt sträng mot

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.

(Forts.)

utskottet. Utskottet har, såvidt jag funnit, i hela behandlingen af detta ärende visat den största välvilja gent emot de personer, här är fråga om. Men om det så är, att det nu föreliggande skrivelseförslaget skulle skada den sak, man vill främja, så, à la bonne heure, må man ju afslå detsamma. Enligt utskottets mening skulle emellertid den nu ifrågasatta skrivelsen icke medföra några dylika menliga följder.

Faktiskt är det ju så, att på många ställen i vårt land, särskildt i Norrland, där lefnadskostnaderna äro höga och äfven andra förhållanden bidraga till att göra vistelsen därstädes besvärlig, kunna kommunerna icke få lärare och lärarinnor vid småskolor eller mindre folkskolor för den eljest vanliga aflöningen, 300 kronor, utan äro nödsakade att genast sätta densamma till 400 kronor eller så. Kontentan i motionärens förslag är nu, att alla sådana kommuner skola erhålla statsbidrag äfven för detta lönetillskott å 100 kronor, eller hvad det kan uppgå till. Jag kan för min del icke finna, att detta förslag innebär något orätt eller något skadligt.

Jag förstår mycket väl, att den ärade talaren på stockholmsbänken har den uppfattningen, att ett bifall till detta skrivelseförslag skulle verka därhän, att den nu ifrågavarande minimilönen höjes i så godt som samtliga rikets kommuner till en 400 kronor. Men det synes mig dock, som om det icke är alldeles klart, att något sådant skall inträffa, utan enligt min tanke komma nog endast de kommuner, som verkligen det behöfva, att höja lönen för småskolelärarne och -lärarinnorna. Men hvarför skulle man då icke — såsom motionären nu föreslagit — gifva dessa kommuner det understöd, som de faktiskt äro i behof af.

Hvad det beträffar, att en dylik anordning skulle leda till fusk och oegentligheter inom kommunerna, i det att de skulle söka utfå detta statsbidrag utan att själfva gifva sin vederbörliga anpart, vill jag säga, att det är orätt att ifrågasätta något dylikt beträffande vare sig våra landskommuner eller våra kommuner i allmänhet. Om något sådant verkligen har skett, har det endast varit på något enstaka ställe och är alltså ett rent undantag. Då man i fråga om folkskolelärarnes aflöning gick till väga på samma sätt som här, dröjde det ju någon tid, innan minimilönen blef höjd, och detta kanske var orsaken till att kommunerna fingo statsbidrag äfven för det, som gick öfver den för folkskolelärarne då fastställda minimilönen, som utgjorde 600 kronor. Detta kunde ju hända, och det kunde ju hända, att så blefve fallet här också, att det dröjde någon tid, innan det blefve regel med en aflöning af 400 kronor. Det är icke utan, att utskottet tänkt på den saken, att man kunde låta det gå någon tid, innan man öfver lag höjde aflöningen till 400 kronor. Detta tycker jag mycket väl kunde låta sig göra, helst då man vet, att på de flesta orter tilloppet af sökande till såväl dessa platser som äfven för inträde vid seminarierna är synnerligen stort. Man kan ju vid seminarierna icke ens på långt när mottaga alla sökande, som visa sig kompetenta för inträde. Vore det icke då rätt, att de kommuner, som för att kunna skaffa sig kompetenta lärare och lärarinnor vid småskolor verkligen måste betala en aflöning af 400 kronor, få detta bidrag af staten, hvarom nu är fråga. Man har verkligen trott, att detta skulle vara ett sätt att gå till mötes

en rättvis sak, som på vissa orter är af behovet påkallad. Vill nu icke kammaren se saken på detta sätt, utan för att få fram en bestämmd minimigräns af 400 kronor för alla lärare och lärarinnor afslå betänkandet, må det stå kammaren fritt att göra det. Jag föreställer mig, att det är den ärade talarens på stockholmsbänken mening, att så skall komma att ske. Ty det kan väl icke vara hans mening att förhindra de norrländska bygderna, där det är svårt att få tillräckligt antal lärare och lärarinnor, emedan lefnadskostnaderna där äro dyra, att få detta bidrag till lärarepersonalen.

Ang. statsbidrag till afönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.

(Forts.)

På de grunder, jag nu angifvit, är det som utskottet velat gå framställningen till mötes, ehuru utskottet för att få vissa förhållanden utredda ansett lämpligast att besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Visserligen sade den ärade talaren på stockholmsbänken, att detta vore ett enkelt problem, som vi själfva kunde lösa. Det må så vara. Men det kan nog också vara skäl att få visshet om huru många kommuner, som äro tvungna lämna en aflöning utaf 400 kronor. Vi veta dessförinnan icke, huru stort anslag för ändamålet behöfves, utan det skulle Kungl. Maj:t utreda.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Med herr Månsson förenade sig herr *Styrlander*.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman, mina herrar! Då jag först läste föreliggande sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, måste jag erkänna, att jag glädde mig öfver den välvilja mot småskolelärarpersonalen, hvarom det bar vittne. Jag hoppades, att man skulle kunna tillstyrka bifall till detsamma på den grund jag föreställde mig vara antaglig, nämligen att Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t finge saken om hand, nog skulle framlägga ett lämpligt förslag, hvilket enligt min uppfattning ej borde blifva något annat, än att aflöningen för alla ifrågavarande lärare och lärarinnor skulle höjas till 400 kronor, en åtgärd som, med hänsyn till bland annat den nyss omtalade petitionen och till de rådande löneförhållandena för småskolans lärarpersonal, måste betecknas såsom af omständigheterna påkallad. Sedan jag emellertid af personer, som äro mer förfarna än jag i fråga om hvad man skulle kunna ha att vänta från Kungl. Maj:t, om utskottets hemställan bifölles, fått veta, att Kungl. Maj:t vid behandlingen af ärendet måste känna sig bunden af motiveringen och ordalydelsen i utskottets hemställan, har jag måst instämma i herr Hammarlunds yrkande. Hvad skulle följden blifva, om Kungl. Maj:t framlade och Riksdagen godkände ett förslag, som vore i öfverensstämmelse med motionärens? Jo, att alla kommuner, där småskolelärarpersonalens löner höjts till 400 kronor, skulle få statsbidraget räknadt efter detta högre belopp. Det blefve då i första hand städerna, där man i allmänhet höjt småskolelärares och -lärarinnornas löner till detta belopp, som finge det förhöjda bidraget. Därefter komme en och annan landtkommun hufvudsakligen i Norrland. I och för sig borde naturligtvis jag såsom stadsrepresentant vara nöjd med en anordning, som komme att leda till att städerna i allmänhet skulle få större statsbidrag till sina småskolelärares och -lärarinnors aflöning

Ang. stats-
bidrag till
aflyönande af
lärare vid
småskola eller
mindre folk-
skola m. m.

(Forts.)

än landsbygden. Men jag är det icke, emedan det är uppenbart och af erfarenheten bekräftadt, att en bestämmelse, hvarigenom somliga skoldistrikt skulle få ett större och andra ett mindre statsbidrag, skulle komma att leda till en hel del missförhållanden. Man skulle i en del skoldistrikt icke taga hänsyn uteslutande till svårigheten att få kompetenta lärare och lärarinnor, utan det skulle ofta komma att blifva så, att i en kommun höjde man lönen därför, att läraren eller lärarinnan fölle vederbörande i smaken, men i en bredvidliggande kommun höjde man den icke, emedan läraren eller lärarinnan ej i samma grad lyckats göra sig omtyckt af vederbörande skolmyndighet. Man skulle alltså i många fall icke komma att fästa sig uteslutande vid sådana sakskal, som Riksdagen kunde gilla. Därför tror jag, att det är välbetänkt, att Riksdagen håller sig till ett fixt belopp såsom minimilön och lämnar bidrag i förhållande härtill samt låter det stå församlingarna fritt att efter sig företeende omständigheter på grund af lokala förhållanden höja lönen. Den lindring, kommunerna i detta afseende kunna behöfva, torde Riksdagen lämpligast bereda dem på det af herr Hammarlund föreslagna sättet, nämligen genom att helt öfvertaga utbetalandet af ålderstillägg till ifrågakvarande lärare och lärarinnor.

Då jag således icke tror, att vi genom bifall till det nu föreliggande skrifvelseförslaget skulle vinna hvad vi önska, utan att tvärtom såsom följd däraf skulle komma att framläggas ett förslag, som Riksdagen skulle finna sig icke kunna bifalla, ber jag att få ytterligare understryka mitt instämmande i herr Hammarlunds förslag, att utskottets hemställan icke må af Andra Kammaren bifallas.

I detta anförande instämde herrar *Ström* i Transtrand, *Ödman*, *Jansson* i Djursåtra, *Eriksson* i Elgered, *Olsson* i See, *Henricson*, *Hultkrantz*, *Holmgren* och *Hansson*.

Herr Hammarlund: Jag vill endast fästa uppmärksamheten därå, att här icke föreligger någon motion om löneförbättring åt småskolelärarinnorna. Då denna fråga således nu icke föreligger, skall jag icke inlåta mig på det spørsmålet i vidsträcktare grad än hvad jag i mitt föregående anförande gjort.

Den fråga, som nu skall afgöras, är den, huruvida statsbidraget till församlingarna för småskolelärarinnepersonalens aflöning skall i vissa fall höjas och utgå efter andra grunder än de nuvarande, som äro möjliga att af myndigheterna kunna kontrolleras. För min del tror jag, att det vore mycket riskabelt att öfvergifva den nuvarande fasta och säkra grunden — statsbidrag i viss proportion till den lagstadgade minimilönen — för att kasta sig in på ett gungfly, där man ej har något fotfäste och där det blefve omöjligt för myndigheterna att kontrollera, att allt går rätt och ordentligt till väga. Jag hoppas, att Riksdagen på grund af den erfarenhet, som vanns under 1880-talet, aldrig skall vara med om att ånyo införa bestämmelser, som fresta till obehöriga öfverenskommelser i syfte att komma åt statens medel. Gärna erkänner jag den välvilja, som må hafva legat till grund för utskottets förslag, men utskottet har förbisett, till hvilka

konsekvenser dess förslag skulle leda, och jag yrkar därför fortfarande afslag.

Herr Zimdahl: Jag skall endast tillåta mig att göra en anmärkning med anledning af hvad talaren å jönköpingsbanken nyss yttrade. Han sade nämligen, att det skulle blifva en inkonsekvens därutinnan, att en del församlingar aflönade sina lärarinnor med högre belopp, t. ex. 350 kronor, andra åter med endast 300 kronor. Jag kan emellertid icke inse, att härigenom skulle ske någon orättvisa mot de senare församlingarna. Då de aflöna sina lärarinnor med 300 kronor, få de ju 200 kronor i statsbidrag och hafva alltså att af egna medel utgifva 100 kronor. Om åter en församling höjer lönen till 350 kronor, så får denna församling, i fall utskottets hemställan skulle af Riksdagen bifallas, 233 kronor 33 öre af staten. En sådan kommun får alltså af egna medel utbetala mer än 116 kronor 67 öre och har således icke vunnit någon pekuniär fördel. Det var detta jag velat säga.

Ang. statsbidrag till aflönande af lärare vid småskola eller mindre folkskola m. m.
(Forts.)

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets bemställan och dels på afslag å berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 55 ja, men 152 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

§ 13.

Efter föredragning härupå af Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående ändringar i gällande bestämmelser om det s. k. profäret, begärdes ordet af motionären

Ang. ändringar i gällande bestämmelser om det s. k. profäret.

Herr Starbäck, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det kan väl synas, som om det icke tjänar mycket till att i denna fråga

Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profåret.
(Forts.)

angående profåret taga kammarens tid i anspråk, då utskottet, förstärkt med en stor apparat af yttranden från, såsom utskottet säger, fullt kompetenta håll, enhälligt afstyrkt min motion. Då jag emellertid anser ärendet vara af ganska stor vikt, kan jag icke finna mig i att detsamma på detta sätt utan vidare undanpetas, utan skall jag tilllåta mig att till försvar för min framställning yttra några ord.

Till att börja med är det ju helt naturligt, att då utskottet vändt sig till föreståndarne för profårskurserna, såväl de teoretiska som de praktiska, dessas utlåtanden skulle utfalla i den riktning som skett. Det hade väl varit ett ganska ledsamt förhållande, om dessa personer, som äro satta att vårda lärarkandidaternas undervisning, skulle haft en annan uppfattning angående profårets lämplighet. Det förefaller mig nästan, som om den omständigheten, att utskottet hänvänt sig till dessa auktoriteter, tyder därpå, att utskottet från början velat komma min motion till lifs.

Jag vill vidare rätta ett misstag, som utskottet begått och hvarpå åtminstone en ganska stor del af dess utlåtande torde hafva grundats. Det heter i utskottets utlåtande uti första stycket på sid. 7: »I alla till utskottet inkomna utlåtanden afstyrkes på det mest bestämda sätt hvarje inskränkning af tiden för profårskursen». Jag vill emellertid fästa utskottets och kammarens uppmärksamhet därpå, att min motion afser inskränkning af tiden för *lärareutbildningen*. Detta är en ganska väsentlig skillnad, såsom jag tror mig snart kunna visa.

Sedermera vänder sig utskottet mot mitt yrkande angående den teoretiska kursen och stöder sig därvid på ett längre utlåtande af föreståndaren för den teoretiska kursen i Lund, docenten Herrlin. Jag har emellertid icke föreslagit, att den teoretiska kursen skulle borttagas. Jag säger endast: »Huru värdefull den teoretiska kursen kan vara i och för sig, så torde dock åsikterna om densammas betydelse för utbildning af lärarskicklighet numera vara i det närmaste eniga. Åhörandet af ett ringa antal metodiska eller pedagogiska föreläsningar, studiet af pedagogikens historia och författandet af en pedagogisk afhandling torde af de flesta lärarkandidater anses såsom en öfverflödighet — —.» Det skulle väl icke hafva varit svårt att inse, att jag naturligtvis menat den teoretiska kursen, sådan den i närvarande stund genomgås. Jag har ingalunda velat eller kunnat yttra mig om studiet af pedagogiken eller den teoretiska utbildningen i allmänhet. Jag är tvärtom själf öfvertygad om, och har från min egen profårskurs den erfarenheten, att, om man har tid att på lämpligt sätt ägna sig däråt, detta är af största nytta.

Jag vill icke upptaga kammarens tid med att genomgå docenten Herrlins långa inlägg, men jag anser mig likväl hafva rättighet att något bemöta detsamma, då det direkt vänder sig mot mig, och utskottet i detta afseende liksom nästan vid hvarje punkt i öfrigt nöjer sig med att citera utan att egentligen göra några egna undersökningar. När jag läste docenten Herrlins framställning, kom jag osökt att tänka på sagan om kejsarinnan Katarina af Ryssland och furst Potemkin. Det är verkligen en blomstermålning, som docenten Herrlin — Potemkin — här gjort för utskottet — kejsarinnan Katarina, en blomstermålning, som synes mig ägnad att alldeles dölja hvad som

finnes bakom, nämligen den teoretiska kursen, sådan den nu föreligger. Det borde väl icke varit absolut omöjligt för utskottet att äfven få reda på uppfattningen af denna teoretiska kurs på annat håll, t. ex. genom att anhålla hos föreståndarne för de praktiska profärskurserna att äfven yttra sig om den teoretiska.

Docenten Herrlin säger här om mig: »Herr Starbäcks ståndpunkt är alltså ej ens modern». Han säger detta, sedan han gifvit mig en lång lektion i naturvetenskaperna och särskildt åberopat de framstående författare, som för närvarande på det området anses stå främst i Tyskland. Det är då han yttrar sig mot allmänbildningen, om hvilken han säger, att det går som en underström genom hela skrivelseförslaget en skräck för den s. k. allmänbildningen. Ja, det får naturligtvis stå för herr Herrlins räkning, att han uppfattat min skrivelse på detta sätt. Jag *har* verkligen skräck för en allmänbildning, som han beskriver på följande sätt: »Skall allmänbildning betyda ett hoprafsadt småplock af brottstycken från olika fack, så är den af ondo, men den kan också betyda blick för sammanhanget mellan de skilda facken, respekt för enhetstanken inom forskningen.» Ja, det är naturligtvis alldeles riktigt, och det borde utskottet kunna tänka, att jag visst icke på något sätt vill opponera mig mot. Men jag vill framställa en fråga till utskottet. Då jag kom ut som ung lärare, undervisade jag i följande ämnen: historia, geografi, tyska och modersmålet. Sedermera har jag undervisat i matematik, botanik, zoologi, kemi, fysik, astronomi och geologi. Jag undrar verkligen, hvarifrån jag, genom att uppmärksamt följa en teoretisk kurs, skulle kunnat få denna »blick för sammanhanget mellan de skilda facken och respekt för enhetstanken inom forskningen», som docenten Herrlin så varmt lofodar.

Vidare yttrar utskottet, citerande docenten Herrlins skrivelse: »Huru ofta får han — d. v. s. läraren — icke i våra dagar göra bekantskap med nervöst belastade barn, som kräva en individualiserande uppfostran mer än de andra. För sådana företeelser bör han ej stå alldeles oförstående.» Ja, det torde för hvarje lärare, som haft en stor klass af barn framför sig, ganska snart blifva klart, sedan han på egen hand fått sköta undervisningen, att en individualiserande uppfostran är en ganska farlig sak. Jag åtminstone tror det, därför att den skarpast utpräglade känslan hos ungdomen är rättskänslan. Barn få lätt och genast en stark känsla af en, såsom de tycka, orättvis behandling, men de kunna ej förstå motiverna till att ett barn, som kanske i fysiskt och intellektuellt afseende är svagt utveckladt, skall behandlas på annat sätt än ett, som är fysiskt starkt och intellektuellt begäfvadt. Jag tror, att det skulle ligga en oändlig fara i att gifva sig in på detta område och i stora klasser söka genomföra en individualiserande uppfostran.

Sedermera har utskottet framhållit förhållandena i Preussen och det ser ut, som om utskottet därmed ansett sig fullständigt kunna nedgöra min uppfattning om den praktiska profärskurskursen. Med stöd af docenten von Schéeles utlåtande rörande förhållandena i Preussen och den preussiska lärareexamens stora utveckling söker utskottet i första stycket på sid. 8 i betänkandet belysa »det otidsenliga i mitt

Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profäret.
(Forts.)

Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profäret.
(Forts.)

yrkande på inskränkning i profäret». Där säger utskottet med stöd af den nämnde docenten i Uppsala: »Dock fordras i Preussen efter universitetsstudiernas afslutande ej såsom hos oss ett, utan två år för den särskilda lärarebildningen, nämligen först det s. k. »Seminarjahr» med teoretiska pedagogiska studier jämte praktiska öfningar och därpå »Probejahr» med endast praktiska öfningar». Ja, jag kan ej förstå, hvarför utskottet utan den ringaste tanke på andra kulturländer endast fäst sig vid förhållandena i Preussen. Äfven med risk att trötta kammarens uppmärksamhet anser jag mig befogad att här nämna något om förhållandena i andra länder. I Norge finnes ingen teoretisk eller praktisk kurs, motsvarande vår. Där konstitueras den blifvande läraren i 5 år vid någon skola, och efter dessa 5 år äger han att antagas eller ej. Under denna tid har han ordinarie lön. I Holland finnas, hvad beträffar gymnasier, inga kurser, motsvarande våra teoretiska eller praktiska kurser, men för borgarskolan finnes en obetydlig teoretisk kurs. I Frankrike finnes knappast någon som helst praktisk eller teoretisk kurs. Slutligen ber jag att något längre få uppehålla mig vid förhållandena i Danmark, ty från detta land sändes för ett eller annat år sedan till oss en kommission för att undersöka det svenska profäret, och dess utlåtande föreligger för närvarande. Detta gifver visserligen det svenska profäret mycket stort beröm, men kommer i alla fall till ett helt annat resultat. I Danmark finnes det två kurser, dels den teoretiska, som skall genomgås under sex månader med omkring fyra timmar i veckan, dels äfven en praktisk kurs på sex månader under tiden september—mars. Det kan synas, som om detta sammanlagdt skulle vara fullt ut lika betungande för lärarekandidaten som fordringarne hos oss. Men det är en mycket väsentlig skillnad i två afseenden. Den teoretiska kursen är nämligen alltid skild från den praktiska. Den sammanfaller med universitetsstudierna, och föreläsningarna i pedagogik äro öppna för alla universitetets alumner och icke såsom i Sverige endast för dem, som samtidigt genomgå den praktiska kursen. Att detta måste utgöra en synnerligen stor lättnad för lärarekandidaterna, ligger efter min uppfattning i öppen dag. Vi måste äfven tänka på, att till de föreläsningar och andra öfningar, som under vårt profår pågå två timmar i veckan på eftermiddagarna, kommer hos oss lärarekandidaten, uttröttad efter arbetet i skolan och kanske ofta med saken så ställd, att han morgontimmen därpå skall hålla måhända en af de viktigaste profflektionerna i den praktiska profarskursen. Således är det tydligt, att en lindring och tidsbesparing skulle inträda endast därigenom, att den teoretiska och den praktiska kursen skildes åt.

Men dessutom komma i Danmark ett par andra förhållanden till. Såväl den teoretiska som den praktiska kursen skall efterföljas af ett prof, men detta prof kan få afläggas, utan att lärarekandidaten genomgått vare sig den teoretiska eller praktiska kursen. Vi ha således här fråga om dispens. Med afseende på denna dispens säger utskottet på sid. 9 näst sista stycket: »Dylika ansökningar hafva, såsom utskottet har sig bekant, i ett betydande antal fall beviljats». Det synes mig, som om utskottet stödde detta på en uppgift från rektorerna Almqvist och Örtenblad, och jag tror knappt, att det har annat stöd

för sitt påstående. Huru förhåller det sig nu med denna dispensgifning »i ett betydande antal fall». Jo, om vi gå så långt tillbaka i tiden som till år 1879, finna vi, att dispens då beviljades i 23 fall, samt att sådan år 1880 beviljades i 12 fall.

Men sedan denna tid har, mina herrar, dispensgifningen sjunkit till en så låg siffra, att under femårsperioden 1893—97 beviljades dispens i 4 fall på ett antal af öfver 200 lärarekandidater; och under den därpå följande femårsperioden 1898—1902 förekom den i 1 enda fall. Att således utskottet på detta sätt utan vidare gör af med frågan om dispens, då det säger, att sådan i ett betydande antal fall beviljats, synes mig knappast vara riktigt. Det skulle nämligen utan tvifvel vara af stor betydelse för lärarekandidaterna, om i den svenska förordningen angående profäret en klar och tydlig bestämmelse inrymdes angående villkoren för erhållandet af dispens. I Danmark utöfvas dispensrätten af ledaren för kursen, och där behöfver således icke den dispensökande underkasta sig sådana formaliteter och så mycket besvär som en dispensökande här i landet.

Utskottet anför sedan ett par skäl, som jag icke kan underlåta att i någon mån bemöta. Det yttrar sig nämligen på sid. 8 om förhållandena vid våra folkskolelärareseminarier och säger, att, då undervisningen där i den teoretiska kursen tager till och med tre år, så skulle det vara aldeles oriktigt att borttaga sådan undervisning från utbildningskursen för elementarlärarne. Det skulle naturligtvis vara att föra in diskussionen på ett helt annat område, om vi här skulle tala om kompetensen för de lärare, som utgå från folkskolelärareseminarierna, men jag tycker i alla fall, att det är en väl hastig slutsats, som utskottet gör, då det utan vidare likställer dem, som genomgått denna utbildningskurs i folkskolelärareseminariernas 2:dra—4:de klasser, med dem, som utgå från profäret. Det torde dock väl ändå vara någon skillnad i mognad dem emellan, om icke i alla, så åtminstone i många fall, ty profäret genomgås ofta t. ex. af docenter, som länge idkat undervisning vid universiteten, och af lärare, som varit ute i flera år, ty märk, mina herrar, att det har händt, att en ansökan om dispens från profäret icke har beviljats en lärarekandidat, som haft att uppvisa en tjänstgöring af 4, 5, till och med 6 år vid allmänt läroverk. Det torde således i många fall bli en mycket väsentlig skillnad mellan desse bägge kategorier.

Slutligen har utskottet tagit fasta därpå, att lärarekandidaterna ofta välja ett fjärde ämne i profäret, fastän de icke behöfva välja mer än tre, och att de åhöra flera auskulteringstimmar, än som vid de respektive läroverken föreskrifvas. Detta, om något, skulle väl tala för, att syftet i motionen är riktigt. Hvilka äro väl de, som anse sig ha tid att välja detta fjärde ämne? Jo, det är de mest begåfvade, som utan den ringaste svårighet skulle kunna på en termin eller kortare tid genomgå profäret. Samma är förhållandet med de personer, som åhöra större antal auskulteringstimmar än de behöfva. Dessutom är det en naturlig följd af den ökade konkurrens, som tyvärr på sista tiden varit alltför stor på lärarebanan, och som gör att, när lärarekandidaterna i alla fall äro tvungna att gå profår, de söka att rusta sig så mycket som möjligt till konkurrenskampen.

Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profäret.
(Forts.)

Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profåret.
(Forts.)

Ja, jag skall ej, ehuru väl det kunde vara frestande nog, längre sysselsätta mig med den afstyrkta motionen. Då utskottet emellertid så gärna och så ofta citerar de utlåtanden, som det infortrat till stöd för sitt uppfattningssätt, tycker jag likväl att man borde ha kunnat vänta en sådan välvilja mot de blifvande lärarne, hvilka motionen i själfva verket gäller, att utskottet hade citerat äfven de bitar af de infortrade utlåtandena, som uttrycka sympati för min motion. Ett sådant yttrande förekommer i docenten Herrlins utlatande angående den pedagogiska afhandlingen, som nu fordras för approbatur, godkänd, vid den teoretiska profärskursen. Han anser nämligen, att denna är öfverflödig. Skulle utskottet då ej ha kunnat inrymma detta i sin motivering? Denna detalj, mina herrar, är icke så obetydlig som man måhända tror; jag känner nämligen många fall, då just detta författande af den pedagogiska afhandlingen stött på mycket stora svårigheter för lärare, hvilkas begåfning legat åt helt annat håll än det produktiva och som sedan visat sig vara utmärkt dugliga lärare, fastän de ofta nog varit i beråd att afbryta profåret för denna sak.

Då vidare min motion är stödd på det förhållande, som jag i början af densamma anger, nämligen att det sista året för lärarekandidaten ekonomiskt taget är synnerligen betungande, och då det ej hade varit svårt för utskottet att få kännedom om att det inträffat, att andra terminen af profåret måst afbrytas just på grund af ekonomiska svårigheter, skulle det väl ej varit alldeles ur vägen, att man i motiveringen intagit äfven det yttrande af rektor vid norra latinläroverket, hvori han talar om de för flera år sedan afskaffade små understöd, stipendier, som vid profårets slut lämnades åt lärarekandidaterna.

Slutligen synes det mig, som om en så viktig sak som fråga nom dispens borde kunnat i motiveringen omnämnas på ett annat sätt än som skett. Endast detta, att ett stadgande om dispens införts i förordningen angående profäroverk, skulle utan tvifvel af lärarekandidaterna hälsats med stor glädje. Det synes mig, som om utskottet i dessa tre punkter hade bort handla på ett annat sätt än det gjort.

Emellertid har jag den förhoppningen, att denna fråga skall upptagas af ett annat forum, nämligen universitetskommittén. Sannolikt är, att hela profärsinstitutionen där kommer att grundligare undersökas, än den enskilde motionären kunnat göra det, och att på den vägen förslag kommer att framläggas om ändring såväl med afseende å profärskursen i och för sig som med afseende å tiden för lärarnes utbildning.

På denna grund, herr talman, har jag intet yrkande att göra.

Med herr Starbäck förenade sig herr *Centerwall*.

Herr Hjärne: Utskottet har vid granskningen af herr Starbäcks motion ansett sig kunna inskränka sig helt och hållet till ett naket afstyrkande; utskottet har således kommit till ett uteslutande negativt resultat. Det är alltså hopplöst att här i kammaren kunna bringa de af motionären omnämnda förhållandena något mer på tal, så att det skulle kunna leda till ett praktiskt resultat. Jag anser också, att motionären måhända själf har vållat detta snäfva bemötande från utskot-

tets sida, ty han har genom åtskilliga oförsiktiga uttalanden angående sårskildt den teoretiska pedagogikens vikt och betydelse och nytta kommit att röra i ett — om jag så får säga — pedagogiskt getingbo, och då får han ju skylla sig själf för utgången.

Ang. ändringar i gällande bestämmelser om det s. k. profåret.
(Forts.)

Det är för mig naturligtvis fullkomligt främmande att här vilja följa hans exempel — som snarare borde verka afskräckande! Men jag kan icke neka till att jag tror, att motionären ändå genom sin motion och den motivering han framlagt för densamma har gjort sig till tolk för åtskilliga ganska allvarliga bekymmer i våra lärarekretsar, naturligtvis mest bland de yngre lärarekandidaterna och de studerande vid universiteten. Såsom universitetsman har äfven jag i min ringa mån kommit att bevittna de bekymmer i detta afseende, som göra sig gällande bland de studerande. Det råder, som vi veta, öfverallt ett välment sträfvande att söka *förkorta* universitetsstudierna, men det är väl ej meningen att i stället sätta *andra* kurser utanför universitetet, som skola *förlänga* de blifvande lärarnes utbildning!

Nu veta vi, att på åtskilliga håll finnes det en tendens att vilja skärpa det nuvarande profåret och göra det än mer ansträngande för lärarekandidaterna, till och med utsträcka det till tiden enligt preussiskt mönster. Man får väl då uppfatta motionärens inlägg såsom ett slags protest från lärarekandidaternas sida mot ett sådant sträfvande.

Jag kan ej neka till, att jag måste dela hans betänkligheter i detta afseende, om också ej precis på samma grund som han. Jag anser nämligen, att när frågan om våra läroverks ombildning på allvar kommer före och i sammanhang därmed äfven frågan om de blifvande lärarnes utbildning vid universitetet och annorstädes, bör man allvarligen taga i öfvervägande, huruvida man ej skulle kunna finna andra utvägar än den nuvarande profårskursen — åtminstone i den gestalt den nu har — för att vinna den nödvändiga (och enligt min tanke oförnekligt nödvändiga) pedagogiska utbildningen för lärarne. Det är nämligen så, att profåret ej blott utgör en ganska tung börda i ekonomiskt och i annat afseende för de blifvande lärarne, utan dess kanske förnämsta olägenhet består däri, att det, sådant det nu är organiseradt, drar en mycket skarp gräns mellan lärarnes *teoretiska* utbildning i deras särskilda teoretiska läroämnen å ena sidan och å andra sidan deras *praktiska* utbildning för själfva lärarekallet. Den teoretiska utbildningen få de vid universitetet; sedermera, när de väl aflagt sina teoretiska examina, skola de undergå en särskild utbildning för det praktiska tillgodogörandet af sina kunskaper. Det är i och för sig ganska egendomligt och häntyder på en brist i lärareutbildningens organisation. Det vore enligt min tanke behjärtansvärdt, om man kunde finna en form för att på närmare sätt förknippa dessa båda sidor af lärarnes utbildning. Jag kan för min del ej tänka mig denna form annat än i förbindelse med upprättandet af *pedagogiska professurer* vid universiteten. Om man får en professor i pedagogik, som intar samma ställning som de öfriga professorerna i fakulteten och sektionen, skall man på samma gång kunna göra honom till föreståndare för ett normalläroverk, hvilket då skulle intaga ungefär samma ställning till hans vetenskapliga verksamhet, som laboratorierna, semi-

Ang. ändringar i gällande bestämmelser om det s. k. profäret.

narierna etc. intaga till de särskilda professorernas verksamhet från katedern.

Jag vill naturligtvis ej här — och kan ej heller göra det — uppdraga någon skiss om huru ett sådant normalläroverk skulle organiseras. Jag vill blott påpeka, att sådana normalskolor redan inrättats i andra länder och finnas flerstädes. Man skulle kunna tänka sig saken ordnad så, att de blifvande lärarne, på samma gång de utbilda sig i sina särskilda vetenskaper, få den teoretiska grundläggningen, så att de steg för steg kunna vänja sig vid arbetet under en sådan professors ledning, deltaga i hans föreläsningar och auskultera vid det läroverk han förestår. Då skulle de också så småningom invigas i konsten att göra dessa sina vetenskapliga studier praktiskt användbara för lärjungarne. Jag tror, att det skulle kunna blifva en ganska fruktbringande växelverkan mellan de teoretiska studierna och den praktiska utbildningen. Om då betygen i både praktisk och teoretisk pedagogik fullkomligt likställdes i fråga om lärarekompetens med betygen i andra läroämnena för kandidat- och licentiatexamen, skulle man ej behöfva mer än ett enda prof för den blifvande lärarens kompetens. Hela hans utbildning, såväl praktiskt som teoretiskt, skulle förläggas till universitetet och därigenom få en mer enhetlig karaktär. Det är möjligt att det ej med ens läte sig genomföras; men jag tror, att om pedagogiska professurer och normalläroverk komme att upprättas vid universiteten, skulle man åtminstone högst betydligt kunna förkorta profäret i dess nuvarande form och skulle kunna hindra att det, som nu är fallet, blefve en ekonomisk börda för lärarekandidaten. Profäret skulle då taga gestalten af en proftjänstgöring — men aflönad! — på viss kortare tid, efter hvilken vederbörande skolmyndighet ägde att afgöra, huruvida den unge mannen kunde vidare användas i läroverkens tjänst eller icke.

Detta är tankar, som jag kommit in på med anledning af förevärande motion och utskottets däröfver afgifna betänkande. Jag har, herr talman, intet särskildt yrkande att framställa, utan jag vill inskränka mig till att ha yttrat dessa ord, i förhoppning att sådana tankar äfven hos de olika vederbörande, som äga att behandla läroverksfrågan, framdeles i någon mån komma att förr eller senare uppmärksammas.

Häruti instämde herrar *Sternér* och *Granlund*.

Herr Lund: Herr talman, mina herrar! Motionären har klandrat utskottet i många afseenden för dess nu föredragna betänkande. Först och främst har motionären framhållit, att utskottet missuppfattat hans kläm, på så sätt nämligen, att utskottet skulle ha fått den uppfattningen, att motionären yrkat en inskränkning af tiden för profärskursen. Det må vara ursäktligt, om utskottet har kommit till en sådan åsikt, då alla de medel, som motionären har föreslagit till en minskning af profärskursen, gå ut på att minska tiden för densamma. Han föreslår ju en minskning af det obligatoriska antalet ämnen, från 3 till 2; han föreslår vidare en minskning af auskulteringstimmarna. Båda dessa förslag innebära ju en förkortning af tiden för profäret.

Vidare klandras utskottet därför, att det har vänt sig endast till föreståndarne för profärskurserna. Motionären hemställde i sammanhang därmed, huruvida det ej hade varit lämpligt, att föreståndarne för de praktiska kurserna äfven skulle ha fått yttra sig om de teoretiska kursernas värde. Det har emellertid stått dem alldeles fritt. Utskottet har vänt sig till samtliga föreståndare både för de teoretiska och de praktiska profärskurserna utan någon begränsning, utan att på något sätt antyda, i hvad afseende utskottet ville ha yttranden från dem. Det har således varit föreståndarne för de praktiska kurserna obetaget att yttra sig om äfven de teoretiska kursernas värde. Att de ej gjort det, rår icke utskottet för.

Ang. ändringar i gallande bestämmelser om det s. k. profäret.
(Forts.)

Motionären har vidare uppehållit sig vid och anfört åtskilligt annat. Han har talat om, att det skulle vara så skadligt att tillämpa den individualiserande uppfostringsmetoden, som en af föreståndarne här talar om. Det kan nu visserligen motionären i några fall ha rätt i. Naturligtvis får man ej behandla de olika barnen i en klass på sådant sätt, att man i något afseende begär en orättvisa mot dem. Det har ej varit utskottets mening, ej heller docenten Herrlins. Men det kan icke förnekas, att lynnen och begåfning äro så olika hos barn, att man i viss mån får lämpa sin behandling utaf dem därefter.

Motionären har klandrat utskottet, därför att utskottet, som citerat så mycket ur inkomna utlåtanden, icke anfört de delar i dessa utlåtanden, som varit fördelaktiga för motionen och dess syfte. Särskildt fäste han sig vid hvad som förekommer i ett uttalande därom, att den pedagogiska afhandlingen skulle kunna afskaffas. Ja, om den saken har utskottet icke yttrat sig, därför att utskottet haft den uppfattning, att, då här vore fråga om en inskränkning af tiden för profärskursen, afskaffandet af denna afhandling icke skulle spela någon afsevärd roll. Och för öfrigt voro meningarna delade inom utskottet rörande värdet af denna pedagogiska afhandling.

Hvad beträffar frågan om stipendier, är det en fråga, som utskottet ansett icke egentligen höra hit, det är en ekonomisk fråga, och därom har utskottet icke haft att yttra sig.

En talare här har såsom ett önskemål framhållit, att profärskursen kunde göras mindre betungande genom inrättande af en pedagogisk professur vid universiteten. Men icke heller den frågan har utskottet ansett sig befogadt att uttala sig om. Utskottet har hållit före, att det endast varit i fråga om en minskning af profärskursen, som utskottet haft att yttra sig. Och utskottet har varit enhälligt i den åsikten, att under nuvarande förhållanden, då vi icke ha någon särskild professur i pedagogik eller seminarium, någon minskning af profärskursen icke skulle kunna ske.

På grund af hvad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Jag sympatiserar lifligt med den ärade motionären, då han framställer såsom hufvudsyftet med de af honom föreslagna åtgärderna, att tiden för lärareutbildningen måtte förkortas. Det framgår af de siffror han anfört, att denna tid för närvarande är alltför lång, nämligen för adjunkter och lektorer re-

Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profåret.
(Forts.)

spektive 7 och 10 år, om man räknar med tiden för deras praktiska utbildning. Detta är en längre studietid än som, så vidt jag vet, förekommer i något annat land i Europa. Här är alltså verkligen af nöden att söka åstadkomma en förkortning.

Men fråga är, huruvida motionären anvisat den rätta vägen för att nå detta mål. Min åsikt är, att man i sådant syfte icke bör rikta sina sträfvanden på en inskränkning af lärarnes praktiska utbildningskurs, hvilken omfattar endast ett år, utan att man fastmer bör vända sig mot den långa akademiska examenskursen. Ty denna är i flera afseenden olämpligt lagd och torde både med hänsyn till fordringar och organisation rätt väsentligt kunna lättas och inskränkas.

Ser man saken — icke ur den enskilde lärarens — utan ur läroverkens och den studerande ungdomens synpunkt, måste man däremot bestämdt fordra, att lärarnes praktiska utbildning förblifver ofkortad och göres så tillfredsställande som möjligt. Det är för den unge lärarekandidaten, som kommer direkt från sina akademiska studier, måhända något besvärligt men i hvarje fall högst nyttigt att genom profundervisning på olika stadier lära känna kallets svårigheter och, så att säga, småningom inympas på den institution, han för framtiden skall tillhöra. Därtill är ett år ej för mycket, och en lärareindividualitet, som under den tiden skulle hinna kvävas eller stereotyperas, är sannernigen icke värd att räkna med.

Väl erkänner jag, att den nuvarande profärsinstitutionen, såsom af 1897—98 års läroverkskommitté framhållits, kan behöfva utvecklas och förbättras. Men jag tror icke, att de åtgärder, som motionären i sådant afseende föreslagit, äro de riktiga. Det går för närvarande icke an att, som han vill, taga bort den teoretiska kursen, d. v. s. den del af profåret, där lärarekandidaten genom åhörande af föreläsningar inhämtar något af pedagogikens teori och historia samt genom diskussioner och affattande af en liten afhandling nödgas sätta sig in i någon speciell del däraf. Ett afskaffande af denna kurs skulle endast kunna gå för sig, om vi hade en pedagogisk professur vid hvardera universitetet. Sådana professurer förekomma i andra länder, och detta är anledningen, hvarför man där kunnat till universitetet förlägga den teoretiska kurs, hvarom här är fråga. Innan pedagogiska professurer blifvit upprättade hos oss, anser jag därför icke, att sådana åtgärder, som den ärade representanten för Uppsala antydde, kunna påtänkas eller att det öfver hufvud taget skall visa sig möjligt att på ett tillfredsställande sätt anordna en teoretisk kurs för lärarekandidater vid våra universitet. För närvarande låter det sig alltså helt visst icke göra att stryka denna del af profärskursen.

Vidare har motionären ansett, att tiden för lärarekandidaternas auskultering, d. v. s. åhörandet af andra lärares lektioner under profåret, vore allt för omfattande. Om antalet auskulteringstimmar finnes ingen föreskrift i 1875 års profärsförordning, utan därmed få de olika profärskursernas föreståndare förfara på sätt dem synes lämpligast. Och det märkliga är härvid, att lärarekandidaterna själfmant — såsom af utskottets utredning framgår — ganska allmänt begagna sig af auskultering vida utöfver det mått, som af kursföreståndarne bestämts. Just därför menar jag, att det icke är påkalladt att i detta afseende sätta

någon pedantisk gräns, utan bör stadgandet helst få bibehålla sin nuvarande elasticitet.

Slutligen kommer jag till motionärens förslag om inskränkning af antalet ämnen under profäret, hvilket för närvarande är bestämdt till minst tre. Nu är det visserligen sant, att en lektor vanligen icke undervisar i mer än två ämnen — det har motionären visat med stöd af statistiken — under det att en adjunkt, såsom motionären också statistiskt påvisat, i regel undervisar i tre eller flera ämnen. Men så länge profäret är detsamma för blifvande lektorer och adjunkter, torde det vara omöjligt att i detta afseende åstadkomma en inskränkning. Också finna lärarekandidaterna ganska ofta, såsom af betänkandet framgår, med sin fördel förenligt att begagna sig af rättigheten att genomgå profäret i fyra ämnen, hvilket icke tager längre tid i anspråk, men för framtiden medför större befordringsutsikter. Af pedagogiska skäl kan det äfven vara af gagn för en blifvande lärare, att han får känna sig något för utom det område, som utgör hans egentliga specialfack.

Här har talats åtskilligt om preussiska mönster. Men vår profärsinstitution är — låt vara att första förebilden år 1865 hämtades från Tyskland — väsentligen uppvuxen på nationell botten. Och erkänns bör, att dess utveckling i stort sedt gått i hälsosam riktning, äfven om anledning till anmärkning i särskilda delar icke saknats. Ja, vårt profär har i det hela fungerat så väl, att Norge och Danmark frestats att taga exempel från Sverige vid ordnandet af sin praktiska lärareutbildning. Jag håller alltså före, att vi i detta afseende icke böra vidtaga några förhastade ändringar.

Däremot anser jag, att motionären har alldeles rätt i sin uppfattning, att dispens från genomgående af den vanliga profärskursen bör kunna i vissa fall meddelas. Därest en lärare med full examenskompetens, men utan profär haft en längre tids tjänstgöring såsom vikarie vid allmänt läroverk — och det händer ju ej så sällan — har Kungl. Maj:t förr ofta bifallit sökt befrielse från profär. Nu har emellertid motionären anfört, att antalet sådana dispenser blifvit högst betydligt inskränkt på senare tider. Detta har sin naturliga förklaring därunder, att den alternativa bestämmelse, som i afseende å profär eller motsvarande tjänstgöring förekom i 1878 års stadga, blifvit struken i kungl. kungörelsen den 22 maj 1895. Numera genomgå också de allra flesta lärareaspiranter sitt profär omedelbart efter tagen examen. Och det torde därför icke vara behöfligt att genom en riksdagsskrivelse påminna Kungl. Maj:t om att i enstaka fall, där så kan finnas lämpligt, begagna sig af dispensrätten.

Däremot finner jag, att det skulle vara i hög grad önskvärdt, därest man kunde bereda profärskandidaten efter hans långvariga, vanligen af åsamkade skulder åtföljda akademiska studier möjlighet att erhålla ett stipendium under den praktiska utbildningstiden. Sådana stipendier funnos förr å 200 kronor, och jag förmenar, att därigenom gafs åt den unge lärareaspiranten ett välkommet och välförtjänt stöd i hans sträfvanden.

Mycket vore att tillägga. Men då icke ens motionären själf yrkat bifall till sin motion, och då jag trots den af honom utöfvade kritiken

*Ang.
ändringar
i gällande
bestämmelser
om det s. k.
profäret.
(Forts.)*

Ang. ändringar i gällande bestämmelser om det s. k. profäret.
(Forts.)

finner utskottets utredning, stödd på speciellt sakkunniges inhämtade utlåtanden, i hufvudsak öfvertygande, skall jag, herr talman, ej trötta kammaren med ytterligare detaljer, utan inskränker mig till att anhålla om bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsning-förening.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 27, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsning-förening.

I en inom Andra Kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, n:o 130, hade herr *S. H. Kvarnzelius* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t medgifva, att föreläsare, som erhöle uppdrag att föreläsa i af staten understödd föreläsning-förening, måtte i och för dessa ändamål åtnjuta fria resor å statens samtliga järnvägar.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville genom skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t medgifva, att föreläsare, som erhöle uppdrag att föreläsa i af staten understödd föreläsning-anstalt, måtte i och för detta ändamål åtnjuta antingen fria resor eller, därest detta ej ansåges lämpligt, nedsättning i biljettpriset å statens järnvägar.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lämnades till

Herr Sjö, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Utskottet hemställer här, »att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville genom skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t medgifva, att föreläsare, som erhålla uppdrag att föreläsa i af staten understödd föreläsning-anstalt, måtte i och för detta ändamål åtnjuta antingen fria resor eller, därest detta ej anses lämpligt, nedsättning i biljettpriset å statens järnvägar». Detta innebär, som herrarne se, att man skulle skrifva till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t skulle tillåta, att föreläsare skulle få fria resor eller nedsättning i biljettpriset, när de åtnjuta statsunderstöd för sina s. k. föreläsningar.

Men för två dagar sedan beslöt icke allenast denna kammare, utan äfven Första Kammaren att få till stånd en inskränkning i afseende å fribiljetterna å statens järnvägar. Riksdagen beslöt nämligen med anledning af statsutskottets hemställan: »att Riksdagen må i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke de af Kungl. Maj:t den 8 september 1882 fastställda

grunder för utfärdande af fribiljetter för resor å statens järnvägar må underkastas en omarbetning i det syfte, utskottet här ofvan angifvit.»

Denna skrivelse föranleddes ju i första hand af statsrevisorernas anmärkning i detta fall, som statsutskottet haft att behandla, och beslöt Riksdagen därför, i öfverensstämmelse med utskottets hemställan, att motivera denna sin skrivelse på följande sätt: »I likhet med revisorerna anser utskottet, att en inskränkning i beviljandet af fribiljetter för resor å statens järnvägar bör, i den mån så ske kan, åvägabringas samt att af sådan anledning en omarbetning af gällande bestämmelser angående fribiljetter bör verkställas. På sätt revisorerna ifrågasatt, torde äfven föreskrifter böra meddelas därom, att person, som tilldelats stående fribiljett å statens järnvägar, icke må äga att vid resa å dessa järnvägar för fullgörande af allmänt uppdrag uppbära fribiljetten motsvarande ersättning för resekostnad.»

Alltså, för två dagar sedan beslöt man att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en inskränkning i afseende å fribiljetter måtte vidtagas, men nu i dag skulle man besluta, att ungefär 2 eller 300 föreläsare skulle få resa fritt till sina föreläsningssorter. Det är någonting, som svär emot hvartannat, det här.

Dessa fria resor, som järnvägsstyrelsen, distriktsförvaltningarna och vederbörande departementschef medgifva åt såväl den ene som den andre, både inom och utom landet, borde enligt mitt förmenande aldrig tillåtas. Det är ett oskick, synes det mig, som existerat så länge, att när Riksdagen nu ändtligen aflåtit en skrivelse för att en inskränkning i detta afseende må vidtagas, bör man väl icke två dagar därefter skriva till Kungl. Maj:t med anhållan, att han skall vara så god och meddela ytterligare ett par tre hundra personer fria resor. Enligt hvad som framgår af utskottets betänkande, utgör antalet personer, som resa omkring och hålla föreläsningar, mellan två och tre hundra. Frågan är dock, enligt mitt förmenande, af den betydelse, att Riksdagen härvidlag icke bör frångå det beslut, som den redan fattat.

Såsom revisorerna påpekat, kunna dessa fribiljetter, som åtnjutas af så många, användas äfven i andra fall, än då det är medgifvet. Sålunda förekommer det, att dylika biljetter användas under resor, såväl i offentligt uppdrag, för statens räkning, då vederbörande ändock ta betaldt för sina resor, som ock uti resor för enskilda angelägenheter. Med anledning af statsrevisorernas anmärkning i detta fall har järnvägsstyrelsen afgifvit yttrande och däri sagt, att styrelsen omöjligen kan kontrollera sådana fall af missbruk annat än då fråga är om järnvägens egna tjänstemän och betjante. Endast för järnvägstjänstemän och betjante borde därför fribiljetter utfärdas, men icke för några andra. Men herrarne veta lika väl som jag, att om en person, som har anställning i en enskild järnvägs tjänst, t. ex. en trafikchef i ett bolag, som äger en järnvägstump, kommer till järnvägsstyrelsen och begär fribiljett på statens järnvägar, så får han det antagligen; åtminstone har jag hört, att det brukar gå så. Men kan det dock vara rätt att låta personer resa fritt på statens järnvägar från Ystad till

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsningssörening.
(Forts.)

Ang. fria
resor å sta-
tens järnvägar
för föreläsare
i af staten
understödd
föreläsning-
förening.
(Forts.)

Haparanda, kors och tvärs öfver landet dag ut och dag in? Det synes mig dock vara att gå bra långt.

Emellertid skall jag tillåta mig att, på grund af hvad jag nu anfört, yrka afslag å tillfälliga utskottets hemställan.

Med herr Sjö förenade sig herr *Lundell*.

Herr Lund: Herr talman, mina herrar! Hvad den föregående talaren anförde måtte bero på ett fullkomligt misstag.

Då häromdagen, med anledning af statsrevisorernas anmärkning, frågan om fribiljetter på statens järnvägar diskuterades här i kammaren, betonades särskildt, att detta endast gällde de stående fribiljetterna. En talare på göteborgsbänken interPELLERADE till och med i denna fråga, och vice talmannen medgaf, om jag minnes rätt, att det icke var något hinder för kammaren att, på samma gång den biföll yrkandet med anledning af revisorernas framställning om de stående fribiljetterna, här kunna instämman i anhållan om tillfälliga fribiljetter för föreläsare. Detta med afseende på den föregående talarens framställning.

I fråga om själfva saken, så vill jag framställa till kammaren, om icke föreläsningrörelsen är en sak, som man bör på allt sätt behärta och underlätta.

För många föreläsningföreningar i aflägsna bygder af vårt land är det mycket svårt att få föreläsare. Resorna dit bli mycket dyra för föreläsaren, och i följd däraf det pris, som en föreläsning under sådana förhållanden betingar, oskäligt högt i jämförelse med hvad förhållandet kan vara på orter, som själfva utgöra eller ligga nära bildningscentra. Det tycks därför vara med billighet och rättvisa öfverensstämmande, att man gör hvad man kan för sådana föreläsningföreningar och söker underlätta föreläsningverksamheten på dessa orter.

Dessutom vill jag framhålla en annan sak, nämligen att staten underlättar denna verksamhet på annat sätt, nämligen genom anslag. Det har visat sig, såsom här af utskottets betänkande framgår, att för år 1903 beviljades ett extra anslag af 100,000 kronor att användas som understöd åt sådana föreläsninganstalter.

Hvad jag ytterligare vill framhålla är, att om alla begärda anslag skulle ha beviljats, skulle det icke hafva räckt till, hvarför man har fått pruta af något.

Nu är det möjligt, att anslagskrafvet kommer att växa allt mera därigenom, att det kommer att uppstå allt flere och flere föreläsningföreningar. Genom att bevilja fria resor skulle det anslag, som erfordras, begränsas på så sätt, att staten då kunde minska det kontanta bidraget.

Utaf de alternativ, som utskottet här föreslagit, ber jag att särskildt få förorda det första eller det, som afser fria resor; ty beviljande af nedsättning skulle i många fall just icke medföra någon afsevärd fördel, enär lindringen i kostnaderna i detta fall endast skulle komma att representera ett helt litet belopp.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Ja, det kan ju förefalla vågadt att förena sig med den förste talaren i hans yrkande om afslag på denna framställning, alldenstund han framställde saken så, som om detta förslag skulle vara stridande mot det beslut, som i onsdags fattades af båda kamrarna; det kan vara vågadt, säger jag, att yrka afslag, men jag gör det i alla fall.

Nu har den siste talaren påstått, att detta beror på ett misstag, därför att detta beslut icke gällde de biljetter, som det nu är fråga om. Ja, så till vida är det ett misstag, som det slags biljetter, som här ifrågasättas, icke förefunnits förut såsom fribiljetter, och därför är det klart som dagen, att det fattade beslutet icke kunde gälla dem. Jag skall i alla fall be att något få redogöra för det beslut, som fattades sistlidne onsdag i denna fråga, nämligen om inskränkning i meddelandet af fribiljetter på statens järnvägar.

Det sades då för att bereda väg för det förslag, som nu föreligger, att icke sådana biljetter, som här äro i fråga, skulle komma att beröras af det beslut, som kammaren gick att fatta. Jag tänkte då begära ordet, men det var icke lämpligt att så sent på natten uppehålla tiden, men jag skall i stället nu be att få redogöra för saken.

Att onsdagens beslut i första hand grundades på statsrevisorernas hemställan, är klart, och det stöder sig äfven på statsrevisorernas utredning i frågan. Statsrevisorerna hade nämligen utredt, huru det förhåller sig med fribiljetterna på statens järnvägar, som enligt statsrevisorernas åsikt utlämnats i alltför vidsträckt omfattning. Af denna utredning framgår, att det finnes tre olika slag af fribiljetter, nämligen dels stående, dels tillfälliga samt slutligen så kallade hushållsbiljetter; och gälla de sistnämnda »för en resa fram och åter mellan två stationer och äro afsedda att bereda statens järnvägars ordinarie tjänstemän och betjante fria resor för deras hos dem boende hustrur, barn och tjänare, samt under vissa villkor fri transport af förnödenheter och effekter». Det var åtskilliga af revisorerna, som hade den åsikten, att inskränkingen borde gälla alla dessa tre klasser; men då framhölls å andra sidan, att det icke var rätt att göra en inskränking i denna förmån för de lägst aflönade tjänarne vid statens järnvägar, utan borde de fortfarande få resa fritt kortare sträckor för hushållsbehof. I öfverensstämmelse med denna uppfattning skrefvo statsrevisorerna:

»Revisorerna, som icke velat framställa någon erinran mot beviljandet af s. k. hushållsbiljetter, ha ansett sig böra framhålla, att den öfver utlämnade stående fribiljetter för revisionsåret upprättade förteckning, till hvilken revisorerna haft tillgång, synes gifva vid handen, att dylika biljetter under nämnda tid blifvit i vidsträckt mån utdelade.»

Det är ju således klart, att revisorerna icke tänkt sig något annat undantag än beträffande dessa hushållsbiljetter. Och då frågar jag: »Är det möjligt att kunna inränga dessa fria resor bland hushållsbiljetterna?» Det är icke möjligt.

Sedan säga revisorerna:

»Slutligen ha revisorerna, som dela 1887 års statsrevisorers uppfattning om lämpligheten af inskränking i fråga om beviljandet af fribiljetter, velat med afseende å de förändrade förhållanden, som inträdt, sedan de om fribiljetter å statens järnvägar nu gällande hufvud-

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsning-förening.
(Forts.)

Ang. fria
resor å sta-
tens järnvägar
för föreläsare
i af staten
understödd
föreläsning-
förening.
(Forts.)

sakliga föreskrifterna utfärdats, uttala önskvärdheten däraf, att ifrågasvarande bestämmelser underkastades en genomgående omarbetning i syfte att beviljandet af fria resor å järnvägarna i möjligaste mån inskränkes.»

Ja, då kan man säga, att det ju är möjligt, att 1887 års revisorer hade den uppfattning, att det skulle gälla endast sådana fribiljetter, som voro stående för hela året. Må så vara, men icke är det möjligt, att fjolårets revisorer åtminstone hade den uppfattning af 1887 års revisorers skrifvelse, hvilken ju är åberopad i deras betänkande. Det heter nämligen där:

»I sammanhang härmed ha revisorerna uttalat önskvärdheten af — det är 1887 års revisorer, som yttra detta — att beviljande af fribiljetter i allmänhet måtte i möjligaste mån inskränkas, särskildt i fråga om stående fribiljetter, och i synnerhet då fråga förekomme om beviljandet af sådana biljetter för resor i andra än de i kungl. brefvet af den 8 september 1882 nämnda fall.»

I öfverensstämmelse härmed kommer statsutskottet i år med följande uttalande:

»I likhet med revisorerna anser utskottet, att en inskränkning i beviljandet af fribiljetter för resor å statens järnvägar bör, i den mån så ske kan, åvägabringas samt att af sådan anledning en omarbetning af gällande bestämmelser angående fribiljetter bör verkställas.»

Sistlidne onsdag beslöts af båda kamrarna en skrifvelse i detta syfte. Är det då möjligt att i dag komma och säga, att detta beslut icke hade någon betydelse för den fråga, som nu föreligger. Det är icke möjligt att resonera på det sättet, det vågar jag påstå, åtminstone om man tagit del af de handlingar, hvarpå utskottet stödt sin utredning.

Nu vill jag visst icke förneka, att det skulle vara af stor betydelse för dessa föreningar, hvilka bildats i syfte att anordna goda och lärorika föreläsningar, om de erhöle den förmån, som här afses; och det är ju möjligt att, med större lätthet att anskaffa föreläsare från aflägsnare orter, bättre kvalificerade föreläsare skulle kunna erhållas än hvad för närvarande ofta är fallet.

Men hvart kan den nu föreslagna anordningen komma att leda? Jag tänkte mig, när jag såg förteckningen öfver dessa föreläsningsföreningar, att det t. ex. skulle kunna hända, att Ystads föreläsningsförening kunde ha en ofantligt god och populär föreläsare, och att Kiruna föreläsningsförening finge reda därpå. Då är klart som dagen, att Kirunaföreningen gärna skulle vilja tillgodogöra sig den stora förmån, som Ystadsföreningen hade, och därför finnes ju icke något hinder, då föreläsaren skulle ha fri resa från Ystad till Kiruna på statens bekostnad.

Ja, det här är ju ett ofantligt långsökt exempel, det vill jag gärna medgifva, men jag har i alla fall endast anført ett exempel, som är hämtadt ur de handlingar, hvilka i denna fråga varit för mig tillgängliga, nämligen utskottsbetänkandet och den därvid fogade bilagan, och i denna senare finnas upptagna, bland andra, just dessa bägge föreläsningsföreningar, den i Ystad och den i Kiruna. Man skulle ju också, omvänt, kunna tänka sig, att skåningarne ville taga kännedom om norra Sverige och dess förhållanden och få en föreläsare, som kunde undervisa dem i dessa saker; förhållandet blefve ju äfven här enahanda.

Men det är framför allt en mycket stor och farlig princip, som jag vill söka förebygga, då jag nu ber att få yrka afslag på den af utskottet gjorda framställningen. Åtskilliga gånger har man sökt för den ena eller andra korporationen, föreningen o. s. v., eller för småskollärarinnor, folkskollärare m. fl. få fria resor å statens järnvägar i vissa fall; men alltid hafva dessa försök blifvit mötta med afslag, ty man har icke velat gifva sig in på en sådan princip. Här åter vill man öppna portarna och medgifva personer, som skulle föreläsa i dessa föreläsningföreningar, fria resor. Tro herrarne, att något sådant lämpligen kan gå för sig, eller att det ens är möjligt? Den ene anser, att en sådan här föreläsningförening är den viktigaste och att just den bör komma i åtnjutande af den nu begärda förmånen, en annan åter framhåller en annan förening, och hvad mig själf beträffar, så får jag säga, att det finnes många föreningar, hvilka jag sätter lika högt eller kanske till och med högre än de nu ifrågavarande föreläsningföreningarna och hvilka lika väl som dessa, om ej mer, vore förtjänta af att erhålla fria resor, men som icke fått sådan förmån. Då säger man: här är icke fråga om några andra föreningar, än sådana som åtnjuta statsunderstöd för anordnande af föreläsningar. Ja, är det så, så är det också klart, att dessa föreningar ju redan hafva eu förmån framför andra föreningar, nämligen dem, som icke fått något statsunderstöd för sin föreläsningverksamhet, och då är detta ett bevis på, att dessa andra föreningar kunna hållas vid lif, utan att staten gifvit dem bidrag i någon som helst form. Och om sådana föreningar komme med en framställning om erhållande af fria resor för sina föreläsare, då skulle man ju kunna säga som så: när man sluppe undan för så godt pris som att icke behöfva understödja dem på annat sätt än genom fria resor, då kan man gärna bevilja detta; billigare vore det icke möjligt att komma ifrån saken, om nu något understöd skall gifvas. Men de föreläsningföreningar, hvilka motionen och utlåtandet afse, hafva ju redan fått rikligt understöd, och då tycker jag, som sagdt, att man icke bör öppna portarna på vid gafvel för en så farlig princip som den, hvarom här är fråga. Det är ju möjligt, att en eller annan föreläsningförening har ganska svårt att från sitt eget distrikt eller närmaste trakten däromkring få en skicklig och populär föreläsare. Men hvarhelst man ämnar bilda en sådan här föreläsningförening bör man väl, innan man tecknar frivilliga bidrag till densamma eller sätter i fråga att erhålla statsunderstöd, såsom en grundläggande åtgärd förvissa sig om, att man har en lämplig föreläsare i närheten att tillgå eller också att man kan få ihop tillräckliga medel för bestridande af kostnaderna för en sådan föreläsares hämtande från annat håll. Och jag kan för öfrigt icke se, att man genom ett bifall till det föreliggande förslaget skulle så mycket gagna själfva den sak, man vill främja, som fast mer en eller annan föreläsare, som vill använda sig af detta sätt för att få resa land och rike ikring.

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig med den förste talaren i hans yrkande om afslag på den af utskottet gjorda framställningen.

Herr *Anderson* i Hasselbol instämde häruti.

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsningförening.
(Forts.)

Ang. fria
resor å sta-
tens järnvägar
för föreläsare
i af staten
understödd
föreläsning-
förening.
(Forts.)

Herr Berg i Stockholm: Att de invändningar skulle komma att göras, hvilka nu blifvit framställda af herrar Sjö och Carl Persson, det har för utskottet varit mycket lätt att förutse, och hade utskottets första och angelägnaste omsorg endast varit att komma med ett yrkande, som vore sådant, att det med största sannolikhet skulle gå i kammaren, så hade utskottet utan tvivel *afstyrkt* motionen. Men utskottet har fattat såsom sin främsta uppgift att undersöka, huruvida motionens syfte varit godt och huruvida de medel, som i densamma föreslås, varit mot ändamålet svarande. Och då utskottet undersökte detta, kunde det icke komma till annat än ett jakande resultat.

Motionens syfte är att i afseende på föreläsningssamheten göra de aflägsnare bygderna i vårt land i möjligaste mån likställda med de mera centralt belägna. Föreläsningssamheterna i de aflägsnare bygderna — hvilka ju tillika i allmänhet hysa den glesaste och minst bemedlade befolkningen — hafva redan af denna orsak svårare än föreläsningssamheterna inom de centralare delarne att skaffa sig nödiga medel för uppehållande af föreläsningssamheten. På grund af sin aflägsenhet och däraf följande större tidsförlust för föreläsarne måste dessa föreningar äfven honorera sina föreläsare med något högre arvode än de centralt belägna föreläsningssamheterna behöfva göra. Hvad som allra mest bidrager till att försätta de aflägsnare bygdernas föreläsningssamheter i en ogynnsammare ställning, är emellertid att de därjämte måste utbetala till föreläsaren en *reskostnadsersättning*, som ofta blir ganska hög. Här inträffar således det förhållandet, att de, som ha minsta tillgången på det bildningsmedel, hvarom här är fråga, och minst ha råd att skaffa sig detsamma, likväl måste betala det dyrare än de, som hafva bättre tillgång därtill och bättre råd. Att detta är ett missförhållande, lär väl ingen kunna förneka.

Frågan blir då, på hvad sätt detta missförhållande lämpligen bör undanröjas. Ja, det kan tydligen icke undanröjas därigenom, att statsbidragets belopp bestämmes efter föreläsningssamheternas aflägsenhet och kommunikationsförhållanden. Ty aflägsenheten och kommunikationsförhållandena äro ju icke desamma för en viss särskild föreläsningssamhet, när man tager hänsyn till de olika föreläsarnes boningsorter. Vid de tillfällen, då t. ex. Botkyrka föreläsningssamhet eller Dalarö föreläsningssamhet rekvirerar en föreläsare från Stockholm, är ju aflägsenheten mindre och kommunikationsförhållandena lättare, än vid de tillfällen, då samma föreläsningssamhet rekvirerar en föreläsare från t. ex. Uppsala eller Norrköping. Aflägsenheten och kommunikationsförhållandena äro således icke några fixa storheter, efter hvilka det skulle gå för sig att fastställa beloppet af det statsbidrag, som borde lämnas ifrågavarande föreläsningssamheter. Nej, alla de, som hafva någon kännedom och erfarenhet i fråga om föreläsningssamhetens praktiska ordnande, hafva kommit till den slutsatsen, att enda medlet till åstadkommande af en rättvis utjämning till fördel för de aflägsnare bygderna är att bevilja föreläsarne fribiljetter eller åtminstone nedsättning i biljettpriset. Detta medel kan visserligen icke absolut och fullständigt utjämna den skiljaktighet, som föreligger, men det skulle dock i högst väsentlig mån hafva denna verkan.

Det är för vinnande af detta mål: en rättvis utjämning till för-

mån för de aflägsnare bygdernas föreläsningsföreningar, det är för detta mål, och uteslutande för detta, som utskottet förordat motionen. Och utskottet har därvid trott, att åtminstone landsbygds-kretsarnas representanter, och framför allt de aflägsnare landsbygds-kretsarnas representanter, skulle hålla utskottet räkning för att det framställt ett förslag, som är helt och hållet i deras kommittenters intresse.

Utskottet har vågat framlägga sitt förslag, oaktadt det väl visste, att frågan om fribiljetter å statens järnvägar skulle framkomma i den form, som för några dagar sedan skedde. Utskottet har nämligen icke kunnat läsa, hvad statsutskottet då yttrade, på annat sätt, än att dess opposition företrädesvis eller så godt som uteslutande gällde de s. k. stående fribiljetterna, och här är det ju icke fråga om några sådana, utan endast om s. k. tillfälliga fribiljetter.

På grund af hvad jag nu anfört och med ytterligare betonande af att hela syftet med motionen och utskottets betänkande är att utjämna den skiljaktighet, som nu uti ifrågavarande hänseende förefinnes mellan de aflägsnare och de centralare bygdernas föreläsningsföreningar, vågar jag, herr talman, yrka bifall till utskottets föreliggande betänkande.

Häruti instämde herrar *Kronlund, Lindgren* i Islingby, *Ekholm, Starbäck, Hammarlund, Forsberg, Lindgren* i Oskarshamn, *Thylander, Berg* i Göteborg, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Centerwall, Broström, Gustafsson* i Sjögesta, *Collvin, Forssell, Ström* i Transtrand, *Olsson* i Älfdalsåsen, *Olofsson, Hazén, Johansson* i Jönköping, *Andersson* i Bråborg, *Olsson* i Viken, *Larsson* i Lund, *Berggren, Matsson, Andersson* i Helgesta, *Beckman, Johansson* i Öija, *Pettersson* i Tjärsta, friherre *De Geer, Ericsson* i Vallsta, *Styrlander, Nordin, Hellström* och *Pettersson* i Södertälje.

Herr Persson i Tällberg: Ehuru jag varit med om statsrevisorernas uttalande i fråga om inskränkning i rätten till åtnjutande af fribiljett å statens järnvägar, så kan jag icke dela herr Carl Perssons uppfattning rörande den nu föreliggande motionen om beviljande af fribiljetter för nu ifrågavarande fall. Jag skall också be att få betona, att statsrevisorerna, hvilka bragt frågan rörande fribiljetter på tal, icke uttalat sig för något absolut förbud mot beviljande af fribiljetter å statens järnvägar, utan endast för en inskränkning däri, och att statsrevisorerna hade en särskild anledning att just nu göra ett dylikt uttalande, på den grund att, enligt för dem tillgängliga handlingar, det befunnits, att en del personer, som fått denna förmån af fribiljetter, i hög grad missbrukat densamma. Jag vill nu anföra ett par af statsrevisorernas uttalanden härom, hvilka återfinnas i det nyss antydda statsutskottsutlåtandet. Revisorerna säga nämligen: »Af tillgängliga handlingar hade revisorerna vidare trott sig finna, att icke alltid de framställda anspråken på fribiljett varit så berättigade, att de icke efter en närmare undersökning af förhållandena kunnat afböjas.» Det visade sig nämligen, att en del personer icke lämnat fullt korrekta uppgifter beträffande sina förhållanden, och att de i strid mot 1884 års reglemente fått sig fribiljetter tilldelade just på grund af de utaf

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsningsförening.
(Forts.)

*Ang. fria
resor å sta-
tens järnvägar
för föreläsare
i af staten
understödd
föreläsnings-
förening.
(Forts.)*

dem lämnade oriktiga uppgifterna. Vidare säga revisorerna: »Härjämte hade revisorerna af förekommen anledning velat ifrågasätta, huruvida icke föreskrifter borde meddelas i syfte att person, som tilldelats stående fribiljett å statens järnvägar, icke ägde att vid resa å dessa järnvägar för fullgörande af allmänt uppdrag uppbära fribiljetten motsvarande ersättning för resekostnad.» Vi funno nämligen, att en del personer, hvilka haft att företaga resor i statens tjänst, för hvilka de ägt att erhålla ersättning för det erlagda biljettpriset, sedermera debiterat och uppburit ersättning, oaktadt de innehafvt fribiljett. Detta tyckte vi vara i hög grad upprörande, och vi ansågo, att en inskränkning i utdelandet af fribiljetter och en närmare kontroll däröfver voro högeli- ligen önskvärda. Denna uppfattning har jag sedan dess allt fortfarande hyst, och det var därför, som jag bidragit till det slut, hvartill kam- maren förliden onsdag kom i den frågan. Men, såsom jag nyss betonade, hafva hvarken revisorerna eller Riksdagen uttalat sig för ett allmänt förbud att bevilja fribiljetter, och då det här gäller ett så behjärtans- värdt ändamål som det ifrågavarande samt då jag för min del icke kan hitta på något annat sätt, hvarigenom kostnaderna för dessa föreläs- ningsföreningar skulle kunna utjämnas, så ber jag, herr talman, att få på det lifligaste tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Österberg: Herr talman, mina herrar! Här har af ett par talare framhållits, hurusom man borde vidtaga kraftiga åtgärder för att afskaffa fribiljettsystemet å statens järnvägar, och för min del kan jag icke annat än på det lifligaste dela denna deras uppfattning. Jag anser nämligen, i likhet med dessa talare, att de fribiljetter på statens järnvägar, hvilka tilldelats trafikchefer och direktörer i bolag, som äga sådana där »järnvägsstumpar», för att begagna ett uttryck af en talare på smålandsbänken, mycket väl kunna indragas och likaså åtskilliga andra fribiljetter, framför allt dessa stående fribiljetter, hvilka äro af synnerligt stor betydelse för en mängd personer, hvilka hafva tid och tillfälle att resa samt i följd däraf ofta resa bara i onödan, just därför att de äga fribiljett. Jag är således helt och hållet med på att man skall draga in på dylika fribiljetter.

Men den föreliggande frågan har en ofantligt mycket djupare be- tydelse än att vara en ekonomisk fråga. Den inverkar också på själftva föreläsningsverksamheten. Ty äfven om dessa föreningar af staten erhålla i understöd belopp, varierande mellan 100 kronor och 2,400 kronor, så få dock de respektive kommuner, i hvilka dessa föreläsnings- föreningar äro belägna, lämna till dem motsvarande belopp. Och icke nog med detta. De som besöka föreläsningarna nödgas betala en af- gift, för att föreningens ekonomi skall nödortfugt kunna gå ihop. Mången gång nödgas ju, som bekant, föreningar upplåta sin lokal gratis för dessa föreläsare för att på detta sätt möjliggöra, att utgif- terna icke skola springa så högt upp. Nu är det ett känt förhål- lande, att resorna för föreläsarne gå till ganska stora summor, och detta åter har den följden med sig, att föreläsningsföreningarna måste se sig om i närmaste ort efter föreläsare. Detta åter medför, att för- eningarna icke alltid kunna erhålla de bästa föreläsarne utan nödgas anlita krafter, som så att säga blifvit förbrukade. På detta sätt blifva

föreläsningarna icke så intressanta eller så tilldragande, som de under andra förhållanden kunde blifvit. Skulle man lättare än nu kunna erhålla föreläsare från hvilken trakt som helst i landet, så skulle föreläsningarna sannolikt bli mer både omväxlande, intressanta och tilldragande än nu och nog också mera talrikt besökta.

Våra föreläsning sinstitutioner på landet äro ju landets folkhögskolor. Där beredes tillfälle för arbetaren att skaffa sig litet bildning — och icke så litet heller — som han med ringa kostnad kan förvärfva. Detta bidrager också till att arbetaren icke så ofta går på krogen. Han får genom åhörandet af sådana föreläsningar litet mera inblick än förut i svensk historia och i svensk kultur i allmänhet, och detta måste anses vara af kolossal betydelse för svenska nationen i dess helhet. Om man sålunda anser dessa föreläsning sinstitutioner såsom bildningshårdar vara af den största betydelse, så är det själfallet att man måste önska, att staten bör göra hvad den kan för att understödja denna verksamhet. Detta gör ju staten redan nu på så sätt, att staten lämnar ett litet bidrag, som dock icke, såsom jag visat, är tillräckligt för föreningarna för deras utgifter. Om staten här föreginge med godt exempel, så är det sannolikt — då ju dessa föreläsare icke endast anlita statens järnvägar utan också enskilda järnvägar och ångbåtar — att de enskilda järnvägsbolagen skulle följa statens exempel.

Nu kan man säga, att målet skulle kunna vinnas utan dessa friljetter på statens järnvägar, om i stället gjordes en framställning att höja anslaget för dessa föreläsning sinforeningar. Ja, det är visserligen sant, men då ginge man förlustig förmånen af fria resor för föreläsarne på de enskilda järnvägarne. Ty man kan icke begära, att man skulle få ersättning af staten äfven för dessa resor. Salunda blefve det till vinst både för staten och föreläsning sinforeningarna, om staten i detta fall föreginge med godt exempel.

Också en annan fördel skulle kunna vinnas med dessa fria resor, äfven om de utsträcktes så långt som från Ystad till Kiruna, som man nyss anförde. Dessa föreläsare äro ju intelligent folk, som helt och hållet gå upp i sina bildningssträfvanden och alltjämt söka vidga sina vyer. De ha blick för den trakt, som de genomresa. När en sådan person reser från Ystad till Kiruna, så reser han icke endast för att där hålla föredrag, utan när han kommit fram, studerar han ortens förhållanden och ökar därigenom sin kunskap om svensk natur och svenskt folkliif och om arbetet i skogarne och grufvorna där uppe. Därigenom får han en hel del nya uppslag och vidgar sitt föreläsning sinprogram. Detta är väl af stor betydelse icke endast för föreläsaren personligen, utan också för föreläsning sinverksamheten på den ort, där han kanske eljest skulle hafva varit förbrukad. Han kommer nu till sin ort med nya intryck, nya uppslag, och kan därigenom göra större nytta, än det eljest skulle varit möjligt för honom.

Det säges så ofta, att vi skola göra hvad vi kunna för att bibehålla folket i landet. Då är det vår skyldighet att se till, att vi skaffa sådana organ, genom hvilka folket läres att intressera sig för sitt eget land, att förstå hvad det finnes inom landet att sätta värde

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsning sinforening.
(Forts.)

Ang. fria
resor å sta-
tens järnvägar
för föreläsare,
i af staten
understödd
föreläsning-
förening.
(Forts.)

på både inom litteratur och konst. Och detta kan ske just med till-
hjälp af våra föreläsningföreningar.

Jag vill påpeka ett annat förhållande. Folket på landsbygden
har det i allmänhet tristare än i städerna, och detta gör mycket till,
att sådana massor af folk strömma in till städerna. Där finnas flera
tillfällen både att förströ sig och att förvärfva kunskaper.

Genom våra nykterhetsorganisationer, religiösa föreningar och dylikt
har man på landsbygden fått samlingslokaler uppförda. Då är det
själfallet, att om man på landsbygdens mera tätbefolkade trakter
kan få föreläsningföreningar till stånd och sedan lämpliga föreläsare
för billigt pris, så bli icke längre enbart städerna härdar för kultur
och bildning, utan denna kultur komme också att flyttas ut på landet.
Och detta är enligt mitt förmenande af en mycket stor betydelse.
Den, som hyser en varm fosterlandskärlek, bör, synes det mig, göra
hvad göras kan för att underlätta dessa föreläsningföreningars verk-
samhet. Och här är ett osökt tillfälle för staten att på ett billigt
sätt lämna ett sådant understöd och gifva de enskilda järnvägarne ett
exempel, som dessa helt säkert skulle följa.

Jag tror därför, att man icke i denna fråga bör inblanda, hvad
Riksdagen redan beslutit rörande indragning af stående fribiljetter,
utan betrakta dessa frågor som två fristående frågor, hvilka icke böra
influera på hvarandra. Och därför kan jag, herr talman, med glatt
mod våga yrka bifall till föreliggande utskottsbetänkande.

I detta anförande instämde herrar *Hörnsten, Ersson och Larsson*
i Västerås.

Herr Nordström i Stockholm: Herr talman! Det ädla ändamål,
som dessa föreningar satt sig före, är värdt all aktning och allt er-
kännande och är äfven värdt att med statsmedel på allt sätt befrämjas.
Men vi skola låta detta vara detta. Vi må höja anslaget till dem, så
att de, som resa kring och hålla dessa föreläsningar, må kunna få er-
sättning för sina resor såväl på statens järnvägar som också på de
enskilda järnvägarne och på ångbåtarne. Men jag vill varna för att
medgifva föreläsarne fria resor å statens järnvägar eller nedsättning
af biljettpriserna. Jag har haft tillfälle att se, huru jämnt och stän-
digt under allehanda förevändningar — ja, förevändningar är icke det
rätta uttrycket — under allehanda olikartade skäl personer be att få
fribiljetter eller nedsättning i priset. Man har stor svårighet att mot-
sätta sig alla dessa fordringar. Järnvägsstyrelsen har rättighet att med-
gifva nedsättning i stadgade afgifter, när detta kan anses vara för-
enligt med järnvägens ekonomiska intresse. Detta inträffar t. ex. vid
stora möten, då hundratals personer sammankomma till en enda plats
för att öfverlägga om sina intressen. Vid sådana tillfällen är en ned-
sättning förenlig med statens järnvägars ekonomi. Det finnes äfven
andra sådana tillfällen, då man kan göra eftergifter och då man har
rätt att göra det. Men att gifva personer rätt till fribiljetter för att
hålla föreläsningar, det skulle skapa prejudikat, som skulle framkalla
likartade fordringar från andra föreningar, som hafva humanitära
ändamål att arbeta för, och man skulle få allt svårare och svårare att

i sådana fall sköta sig riktigt och rätt bedöma, om bifall eller afslag bör beslutas. Nej, låt detta vara detta. Må staten befrämja goda företag genom statsanslag, men icke så, att medlen härför tagas ur ett kommunikationsverks fickor.

Man kan säga: det blir staten, som får betala i alla fall. Ja, detta är visserligen sant, men genom det nu föreslagna sättet att understödja dessa föreläsningsföreningar skulle en minskning ske i den trafikinkomst, som järnvägsstyrelsen skall leverera till statskontoret. Och på så sätt får man en skef bild af hvad statens järnvägar verkligen taga in. Så länge vi ännu icke fastslagit, att vi skola arbeta på det sätt, som jag för min del anser vara det riktiga, nämligen att vi skola taga hänsyn uteslutande till de stora nationalekonomiska synpunkterna, att järnvägarna skola tjäna såsom häfstång för den industriella och kulturella utvecklingen i vårt land — så länge, säger jag, vi icke ha fullt fastslagit, att dessa synpunkter böra vara de förnämsta för statens järnvägar, så länge kan jag icke tillstyrka bifall till den nu föreliggande framställningen, men jag vill upprepa, att det ädla mål, som dessa föreläsningsföreningar satt sig före, mycket väl är värdt att af statsmakterna beaktas och befrämjas. Detta bör emellertid enligt min uppfattning ske genom beviljande af sådana statsanslag, att vederbörande föreläsare kunna få ersättning både för sina resor och sitt arbete, när de så önska.

Jag får yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Elgered: Det är ju litet svårt att yttra sig efter den siste talaren, helst med hänsyn till den sakkännedom han äger på detta område och den auktoritet, som han därför besitter. Men frågan ställer sig dock så, att äfven om man vill inskränka fribiljetterna på alla andra områden, så är det likväl möjligt att på detta område gå med på den princip, som utskottet föreslagit, och detta utan att man behöfver frukta att man därigenom skall tränga in på andra områden. Detta område är så absolut begränsadt, att man icke behöfver komma i kollision med några andra. Man vet hvar man skall stanna, för så vidt nämligen statsmakterna, eller rättare regeringen och järnvägsstyrelsen, kunna reda ut ett sätt, på hvilket man kan förekomma missbruk af fribiljetterna. Redan utskottet har yttrat något i denna väg, därigenom att utskottet i sin motivering föreslår den förutsättningen, att dessa fribiljetter skulle förmedlas genom resebyråerna. Sker detta, så är det alldeles säkert, att det är möjligt, att Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen kunna se till, hvad som är behöfligt för att förekomma missbruk af dessa biljetter. Är detta möjligt, då får jag för min del säga, att detta är ett område, där vi alla kunna vara eniga om att man bör bevilja fria resor. Nu har visserligen herr Carl Persson i Stallerhult sagt, att också alla andra föreningar då skulle komma med samma fordringar, men märkvärdigt nog kunde herr Carl Persson, som är en så slagfärdig och kvick man, icke uppgifva en enda sådan förening. Ser jag t. ex. på de politiska föreningarna, huru ställer sig saken då? Det finnes liberala och konservativa och socialister, men de äro ständigt i lufven på hvarandra, och icke lära väl statsmakterna kunna sätta i fråga att bevilja fria resor åt dessas medlemmar. Hvad

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsningsförening.
(Forts.)

Ang. fria
resor å sta-
tens järnvägar
för föreläsare
i af staten
understödd
föreläsnings-
förening.
(Forts.)

beträffar de religiösa föreningarna, så ha vi där de statskyrkliga och de frikyrkliga, men dessa ligga också i ständig fejd med hvarandra, så att icke kan man väl heller ifrågasätta fribiljetter åt dessas medlemmar. Om man vidare går till de ekonomiska föreningarna, så ligga också dessa i fejd och harnesk mot hvarandra. Ser jag åter på det rent vetenskapliga området, så kan det väl icke vara mer än en tanke därom, att det skulle vara af stor betydelse att få fria resor för dem, som hålla vetenskapliga föreläsningar, och detta särskildt för våra arbetare, men för öfrigt för hela vårt folk. Jag tror således, att hvilka svårigheter man än må anse att saken skulle kunna möta, man bör fästa afgörande vikt vid den starka motivering, som utskottets ordförande lämnat, då han framhållit, hurusom detta skulle tjäna till hela vårt folks bästa, och att det särskildt skulle utjämna skillnaden mellan stad och land och mellan centralt och mindre centralt belägna orter. Jag tror alltså, att deuna sak är något, som bör ligga hvarje landsortsrepresentant om hjärtat, på det att målet må kunna vinnas.

Härtill kommer, att jag har ytterligare ett skäl, som ingen förut sysselsatt sig med. Såsom herrarne erinra sig, hafva båda kamrarne fattat beslut att på mötesplatserna skola inrättas lokaler, där det tillhandahålles skrifmaterialier, litteratur och bibliotek åt de värnpliktige för att där sysselsätta sig därmed. Det är nämligen af den största betydelse för våra värnpliktige, att de få en god sysselsättning. Detta är en erkänd sak, och när härordningsfrågan var före, så fanns det många, som baxnade för att godkänna förslaget på den grund, att vår ungdom skulle demoraliseras under de 8, 10 à 12 månader, som öfningstiden skulle vara. Bästa sättet att förekomma denna demoralisation är onekligen, att man gifver våra värnpliktige en god sysselsättning på lägerplatserna. Hvilken sysselsättning jag i detta afseende än må tänka mig, kunna därom yppas stridiga åsikter, men om det bildningsmedel, som bibringas därigenom, att goda föreläsare komma till mötesplatserna och där hålla föreläsningar, därom är jag säker att alla äro eniga, att det skall lända de värnpliktige till nytta gent emot den befarade demoralisationen. Detta kan lättast vinnas därigenom, att på hvarje lägerplats bildas föreläsningsföreningar, som sedan rekvirera föreläsare, och om fribiljettsystemet för dessa blir infördt, så skall man säkerligen mycket lätt kunna få goda och präktiga föreläsare. Härtill kommer, att jag helt visst tror, att staten härpa icke skall förlora det minsta. Det blir så många flera, som komma att resa på järnvägarna för att åhöra föreläsningarna, att härigenom säkert komma att betäckas de minskade inkomster, som kunna betingas af fria resor för föreläsarne. Jag tror därför, mina herrar, man må se saken hur man vill, att staten icke kommer att förlora på dessa fria järnvägsresor, och därför skall jag fortfarande, så mycket mer som jag varit ledamot af utskottet, yrka bifall till dess förslag.

Herr Zimdahl: Man torde i allmänhet vara ense därom, att idéen med föreläsare är god och att den bör understödjas för att få den utveckling, hvartill den är mäktig. Oafsedt huru denna utveckling gestaltat sig, så är det likväl obestridligt, att det finnes ett stort antal

föreläsningsföreningar i landet. Det minsta antalet af dessa ligger i de mera aflägsna trakterna, något som äfven utskottets ordförande påpekat. Och hvarför? Jo, dels därför att bristen på föreläsare hindrat deras uppkomst och dels därför att man icke har råd att bekosta resorna till dessa aflägsna trakter. Det förefaller emellertid oegentligt för att icke säga orättvist att, då staten anvisar medel för sådana föreläsningar, endast de mera centrala platserna skola kunna få föreläsningar, och detta för ganska ringa kostnader, under det att de mera aflägsna trakterna icke skola kunna bilda ens en förening just till följd af brist på medel. Jag har med dessa enkla skäl allenast velat understryka hvad som i utskottets betänkande anföres för främjandet af dessa föreläsningars utveckling, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i af staten understödd föreläsningsförening.
(Forts.)

Herr *Olsson* i Mårdäng instämde häruti.

Herr *Ström* i Nederkalix: Jag skall be att få uppläsa ett protokollsutdrag, som kommit mig till handa från Malmberget, som tillhör min valkrets. Det lyder sålunda:

»Utdrag af protokoll, hållet vid extra sammanträde å Malmberget med Gellivare-Malmbergets arbetareföreläsningsförening den 23 februari 1903.

§ 1.

Med anledning af inom Riksdagens Andra Kammare af herr S. H. Kvarnzelius väckt motion med syfte att föreläsare, som erhålla uppdrag att föreläsa i af staten understödd föreläsningsförening, måtte i och för detta ändamål åtnjuta fria resor å statens samtliga järnvägar, beslöt föreningen enhälligt att uttala sin liffiga anslutning till sagda motion, samt att till ortens riksdagsman i Andra Kammaren aflåta en vördsam hemställan att verka för bifall till densamma, hvarvid föreningen ville särskildt framhålla, att då de mera aflägsna orterna inom riket och icke minst Norrbotten med sitt långvariga, nedtryckande vintermörker och sina stora nydanade arbetaresamhällen torde företrädesvis vara i behof af den upplysning och den själsbildande inverkan i öfrigt, som de ifrågavarande föreläsningarna äro afsedda att medföra, så synes det synnerligen behjärtansvärdt, att genom ett bifall till motionen i någon mån utjämna de svårigheter, som just för dessa orter till följd af deras afstånd från landets kulturcentra hittills mött, att förskaffa sig goda föreläsningskrafter.

Endast på detta sätt kunna aflägsna orter bli i någon mån likställda med dem, som befinna sig i bättre och billigare kommunikation med bildningscentra. För de förra orternas föreläsningsföreningar kvarstår i alla fall den större ersättningskostnaden till föreläsarne för tidsspillan, vivrekostnad etc., till följd af de långa resorna.

§ 2.

-----

*Ang. fria
resor å statens
järnvägar
för föreläsare,
i af staten
understödd
föreläsningss-
förening.
(Forts.)*

§ 3.

Att justera detta protokoll utsågos ingenjör Axel Dellwik och kassör A. K. Anderson.

Malmberget som ofvan.

Nils V:d Bosæus,
ordförande.

Justeradt:

Axel Dellwik.

A. K. Anderson.

Rätt utdraget intyga:

M. Baudin.

G. L. Lagerstedt.»

Jag får på det liffigaste instämman i utskottets hemställan.

Herr Jansson i Djursåtra: Det har här framhållits, att anledningen, hvarför fråga har väckts om fria resor för föreläsare, skulle vara den, att det skulle vara svårt för föreningar i vissa trakter af landet att anskaffa lämpliga personer att hålla dessa föreläsningar, och genom att nu bereda åt alla dessa föreläsare fria resor, skulle den svårigheten kunna undvikas. Jag tror för min del, att detta dock icke är enda sättet, hvarpå en sådan svårighet kan undanröjas, utan det förefaller mig, att, om understöd utdelades till alla föreläsningss-föreningar med hänsyn till svårigheterna för föreningarna att hvar i sin ort kunna erhålla föreläsare, det kunde gå för sig, att äfven de mest aflägsna kunde få bättre medel att skaffa sig föreläsare, äfven om icke fria resor beviljas. Jag föreställer mig, att en hel del föreningar, som finnas upptagna på listan i bilagan, nog icke äro i behof att, för att få föreläsare, få åt dem beviljade fria resor. De finnas på så centralt belägna platser, att det i allmänhet torde vara lätt för dem att få lämpliga föreläsare. Icke äro t. ex. föreningar i Stockholm, Göteborg eller Malmö i behof af att få fria resor åt föreläsare och icke heller städer i allmänhet. Men däremot kan jag icke förneka, att vissa platser på landsbygden hafva, svårt att skaffa lämpliga föreläsare. Det kan således sättas i fråga att bereda dem bättre tillfälle därtill. Men, som jag nämnde i början af mitt anförande, kan ju denna svårighet undanröjas på annat sätt än genom fria resor. Afseende kan ju fästas härvid, då statsbidrag beviljas. Hvarför kan man icke inskränka bidragen till föreningar på sådana platser, där det finnes godt om föreläsare, och däremot öka anslaget åt föreningar på sådana håll, där man har svårt att skaffa föreläsare, och hvilkas ekonomiska bärkraft för öfrigt är svag. Jag är visserligen vän af själfva saken, d. v. s. föreläsningss-föreningar, ty jag tror, att de äro till nytta och af betydelse för vårt folk, men jag kan icke annat än hysa betänklighet emot det sättet att understödja föreläsningar att man, så att säga, slår upp portarna på vid gafvel, så att alla föreläsare få resa när som helst, då de påkallas. Det kan ju vara godt och väl, då det gäller sådana föreningar, som här äro i fråga. Men det skapar prejudikat. Det växer upp föreningar tid efter annan, som äfven de kunna göra anspråk på frihet och uppställa det ena krafvet efter det andra, och hvem vet, hvar det kommer att sluta. Innan Riksdagen därför går

in på denna framställning, tror jag, att det är skäl att något tänka sig före.

Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Bengtsson* i Häradsköp.

Herr *Kvarnzellius*: Herr talman! Med anledning af hvad den senaste talaren anført skall jag be att med några ord få söka gen-drifva hans påstående. Han ställde i utsikt, att om man afslog denna motion, skulle man kunna höja anslaget till mera afläget belägna föreningar och begränsa anslagen till de föreningar, som äro belägna närmare kulturcentra. Det är ju möjligt, att det skulle kunna låta sig göra. Men jag undrar i alla fall, om man kan antaga, att Kungl. Maj:t och Riksdagen skola vara benägna att gå ifrån den grundsats, som är fastslagen, för att föreningar för närvarande skola komma i åtnjutande af bidrag. Det heter därom, att kommun eller enskilde skola tillskjuta minst lika mycket som staten. Äfven om det nu ifrågasättes en begränsning i statsanslag för de fördelaktigast belägna föreningarna, torde det i alla fall möta ganska stora svårigheter att kunna utverka ett högre statsanslag än kommun och enskilde bevilja. Och då skulle icke de olägenheter, som föranledt mig att väcka denna motion, blifva i någon väsentlig mån afhjälpta. Det är nog så, att en föreläsningförening får i statsanslag lika mycket som kommun och enskilde anslå. Men det har dock visat sig förenadt med stora och i många fall oöfverstigliga svårigheter att kunna förskaffa sig föreläsare från annan ort just därför, att det blir alltför dyrt. Dessa föreläsare måste beräkna sitt arfvode efter något högre taxa, då de resa, och därtill komma resekostnaderna, som i många fall gå upp till mer än själfva föreläsningen. Man är då hänvisad till föreläsare, som äro bosatta inom orten, och det är påtagligt, att dessa personer icke kunna hålla ett flertal föreläsningar, ty förr eller senare måste de blifva förbrukade. Därtill kommer, att föreläsaren icke kan ständigt utarbete nya föreläsningar, ty det tager allt för mycken tid och är förenadt med allt för stora uppoffringar att utarbete föreläsningar blott för nöjet att hålla dem 3 eller 4 gånger. De äro, för så vidt de skola grundligt utarbete sina föreläsningar, hänvisade till att upprepa dem ett flertal gånger. I annat fall kunna de icke förutsätta att erhålla ersättning för sitt arbete. Vidare, om de hänvisas att uteslutande hålla föreläsningar inom en ort, blifva dessa föreläsningar förr eller senare fätaligt besökta, och då förfelas ändamålet med dem. Ändamålet är ju att sprida upplysning och bildning och väcka intresse hos medelklassen och underklassen för studier. Men om föreläsningssalen är glest besatt, då kommer föreläsningen icke till sin rätt. Då är statsanslaget förlösadt. Det är, enligt min uppfattning, dålig stats-hushållning att anslå medel och icke på samma gång vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga för att dessa medel skola bära riklig frukt. Det är hufvudsyttet, hvarför jag väckt motionen, att kunna genom föreläsare ifrån andra orter draga, så att säga, massor in i dessa föreläsningssalar och sålunda vinna det mål, hvarför dessa föreningar äro stiftade och för hvilka enskilda personer och kommuner göra mycket

Ang. fria resor å statens järnvägar för föreläsare i of staten understödd föreläsning-förening.
(Forts.)

Ang. fria stora uppföringar och för hvilka de offra mycken tid utan ersättning.
 resor å statens Det är enligt min uppfattning alldeles felaktigt att antaga, att det
 järnvägar skulle medföra någon förlust för staten, om min motion bifölles. Jag
 för föreläsare påstår tvärtom, att det skulle blifva en förmån för staten, ty där-
 i af staten igenom skulle de anslag, som staten redan beviljat, blifva på ett bra
 understödd mycket bättre sätt tillgodogjorda. Därtill kommer, att föreläsningarna
 föreläsningss- hållas på vintern, då det alldeles icke är så stor trängsel på järn-
 förening. vägen som på sommaren, då turisterna upptaga en stor del af ut-
 (Forts.) rymmet och trafikförmågan hos järnvägarna. Följaktligen kan det
 äfven ur den synpunkten icke möta så stora svårigheter för järnvägs-
 styrelsen att bereda föreläsarne fria resor. Jag tror också, att järn-
 vägsstyrelsens tid med god vilja medgifver att ägna litet besvär åt
 denna sak.

Med anslutning i öfrigt till herr Österbergs motivering och ytt-
 rande här, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hem-
 ställan.

Med herr Kvarnzelius förenade sig herr *Ernst Carlson*.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Under densamma
 hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels afslag å beröda
 hemställan och den i ämnet afgifna motionen. Sedan herr talmannen
 gifvit propositioner å dessa yrkanden, förklarade herr talmannen sig
 anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Likväl
 begärdes votering, hvilken ock företogs efter följande nu uppsatta och
 af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets
 hemställan i utskottets förevarande utlåtande, n:o 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berödda hemställan
 och den i ämnet afgifna motionen.

Omröstningen utföll med 99 ja, men 113 nej; och hade kammaren
 alltså afslagit utskottets hemställan och den i ämnet väckta motionen.

§ 15.

Ang. villkor Vidare föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 48, i anledning af
 för upplåtande väckt motion om skrifvelse till Konungen angående villkor för upp-
 af område låtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall
 utom stad till uppstå ett tätare bebyggt samhälle.
 bebyggande i
 syfte, att där
 skall uppstå
 ett tätare
 bebyggt
 samhälle.

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en inom Andra
 Kammaren af herr *E. Beckman* väckt motion, n:o 45, hvori före-
 slagits, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att
 Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag

till sådan lagstiftning, hvarigenom, då ett i hufvudsak obebyggt, *Ang. villkor*
 enskild ägare tillhörigt område utom stad utbjödes till bebyggande *för upplåtande*
 syfte, att där skulle uppstå ett tätare bebyggt samhälle, förbud stad- *af område*
 gades mot försäljning af delar af sådant område, med mindre på ägarens *utom stad till*
 bekostnad blifvit uppgjord och i behörig ordning fastställd en reglerings- *bebyggande i*
 plan, som uppfyllde de i byggnadsstadgan för rikets städer för sådan *syste, att där*
 plan i tillämpliga delar uppställda fordringar. *skall uppstå*
ett tätare
bebyggt
samhälle.

Utskottet hemställde dock, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation

af herrar *Zetterstrand, Lindhagen, Styrländer* och *Olsson* i Mård-äng, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, hvilka åtgärder kunde vidtagas, i syfte att områden, hvarå lifligare byggnadsverksamhet vore att emotse, måtte på lämpligt sätt regleras, redan innan desamma erhållit större sammanträngd befolkning.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Byggnadsstadgan för rikets städer föreskrifver, att för hvarje stad skall finnas en fastställd plan för stadens ordnande och bebyggande. Angående denna stadsplan är föreskrifvet, att den skall upprättas så, att den motsvarar rörelsens behof utaf utrymme och bekvämlighet. Den skall vidare uppfylla sundhetens kraf på ljus och frisk luft, den skall, så vidt möjligt är, medföra trygghet mot förhärjande eldsvåda och den skall motsvara skönhetssinnets anspråk på omväxling och prydlighet. Vidare är stadgadt, att stad icke må bebyggas i strid med gällande plan eller utsträckas till område, för hvilket plan icke är fastställd, och vidare stadgas, att om det visar sig behof af att bygga utöfver det planlagda området, skall plan där genast upprättas. Dessa stadganden tillsammans torde kunna sägas vara ganska nöjaktiga, då det är fråga om att reglera en stad. Men hvad är i detta hänseende stadgadt med afseende på öfriga samhällen? Angående dem förefinnes eu bestämmelse i § 50 af byggnadsstadgan för rikets städer, och den går ut på, att hvad som i byggnadsstadgan för rikets städer är stadgadt för stad skall också gälla för köpingar, hamnar, fiskelägen och andra samhällen *med större sammanträngd folkmängd*, där Konungens befallningshafvande efter vederbörandes hörande beslutar, att byggnadsstadgan skall tillämpas, och där Kungl. Maj:t fastställer ett sådant beslut. Nu kan ju mången tycka, att dessa föreskrifter också borde vara ganska tillfredsställande, men så är verkligen icke förhållandet, och det har också motionären ganska tydligt påpekat. Det är nämligen icke tillfredsställande, att en dylik plan skall upprättas först sedan ett samhälle fatt en större sammanträngd befolkning, ty det visar sig då, såsom litet hvar erfarit, att, när en sådan regleringsplan skall genomföras, det kommer att medföra stora kostnader och stora svårigheter

(Forts.)

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.

och att det mången gång är hart när omöjligt att på nöjaktigt sätt genomföra en sådan. Detta har nu föranlett motionären att framkomma med sitt förslag. Förslaget har emellertid gifvit anledning till farhågor, hvilka jag för min del tror vara mindre berättigade, men som gå ut därpå, att man ansett, att det skulle kunna föranleda till ytterligheter, så att dylik plan skulle behöfva upprättas, äfven då fråga är om vanliga markupplåtelser till ganska begränsadt antal. För att kunna förebygga, att sådan ytterlighet skall komma i fråga och för att förebygga nyss omtalade farhåga, hafva vi reservanter tänkt oss en stilisering af klämman, som är något olika med hvad motionären föreslagit, nämligen »att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, hvilka åtgärder kunna vidtagas, i syfte att områden, hvarå lifigare byggnadsverksamhet är att emotse, må på lämpligt sätt regleras, redan innan desamma erhållit större sammanträngd befolkning.»

(Forts.)

Då framställer sig frågan: Hvad kan man mena med områden, hvarå lifigare byggnadsverksamhet är att motse? Jo, därmed syfta vi i främsta rummet på, om det på landsbygden anlägges ett större fabriks-etablissemang, dit det enligt sakens natur kommer att samlas hundratal arbetare. Då är det ju gifvet, att det vore väl, om redan från början en plan kunde utläggas för det samhälle, som där kommer att uppstå. På samma sätt förhåller det sig, om det är fråga om att börja en grufbrytning i större skala eller om en järnväg framdrages och det uppstår en järnvägsstation med sådant läge, att man har all anledning att antaga, att det kommer att blifva en centralpunkt, eller om i närheten af en större stad anlägges ett villasamhälle, där man har all anledning att antaga, att en större byggnadsverksamhet skall uppstå. Hvem skall då se till, att en dylik plan upprättas? Jo, enligt nuvarande föreskrifter får man väl säga, att det är Konungens befallningshafvande, som böra taga initiativet. Så bör äfven framdeles blifva förhållandet, fastän detta initiativ bör tagas på ett tidigare stadium, och Konungens befallningshafvande i de särskilda länen böra ju hafva sådan kännedom, hvar och en om sitt län, att man kan påräkna, att de med stöd af förändrad lagtext skola redan i tid verka för att få dylika planer till stånd.

Jag tror, mina herrar, att detta är en ganska viktig fråga, som vi alla skulle önska att få nöjaktigt löst, och jag tror, att den kan lösas på detta sätt. Nu har jag mig bekant, att inom Första Kam-maren, där motionen likaledes väckt intresse, ett yrkande kommer att framställas, som fullständigt sammanfaller med reservationen på ett ord när, nämligen så att mellan orden »må» och »på lämpligt sätt» ordet *kunna* inskjutes, och denna förändring betyder för oss reservanter ingenting, så att jag för min del är mycket gärna med därom, och med anledning häraf, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen med den ändring, att ordet *kunna* inskjutes mellan orden »må» och »på lämpligt sätt».

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman! Jag skall endast bedja att få yrka bifall till utskottets hemställan på grund af den motivering, som där är framställd.

Herr Beckman: Herr talman, mina herrar! Om en motionär framför ett förslag, som han anser vara utaf mycket stor betydelse, och hvarmed han afser att undanröja svåra missförhållanden, för hvilka han anser bot kunna rådås genom en ganska enkel åtgärd, men detta förslag utaf ett utskott afstyrkes, så är det rätt naturligt, om han är i någon mån partisk, när det gäller bedömandet af utskottets motskäl. Han ser dem så att säga genom färgade glasögon; han är kanske ej fullt i stånd att värdesätta dem så, som han borde.

Men hvad man än må säga om lagutskottets mot min motion framförda skäl, hvilket värde man än må tillmäta dem, större eller mindre, så hoppas jag dock, att kammarens uppfattning skall vara, att detta värde ej är så stort, att det kan öfva ett afgörande inflytande. så att man endast — såsom den siste talaren gjorde — på grund af de skäl, som i utskottets betänkande framförts, anser sig kunna utau vidare yrka bifall till utskottets hemställan.

Hvad är det jag egentligen vill med denna min motion? Utaf den bland reservanterna, som här nyss hade ordet, har framställts det hufvudsakliga af mitt syfte, och det har redan af hvad han yttrat framgått, att i själfva verket denna fråga utgör en del utaf egnahems- och bostadsfrågorna. Kammaren och Riksdagen i sin helhet hafva visat sig hysa stort intresse för båda dessa frågor och ha icke tvekat att understundom gå till utgifter för desamma. Här är icke ens fråga om någon utgift, utan endast om en ändring i lagstiftningen, hvarigenom rådande missförhållanden undauröjas. Hvilka äro då dessa missförhållanden? Hafva vi icke redan lagbestämmelser rörande sådana »tätare bebyggda» samhällen? Jo, visserligen — men kan väl lagen anses ens i någon mån tillfredsställande, när den blott gäller ett samhälle, som redan är »tätare bebyggt»? Nej! här gäller det att förekomma i stället för att förekommas. Nu vill man först göra samhället och sedan regleringen! Jag frågar: bör man icke vända om det — och göra regleringen först? Sedan skall samhället kunna växa upp i former, som äro för detsamma lämpliga.

Mot det förslag, som jag har tillåtit mig framställa, och som i hufvudsak sammanfaller med den ärade reservantens, har nu utskottet framställt åtskilliga betänkligheter. Utskottet erkänner nog behovet af att någonting göres, men anser det dock möta allt för stora svårigheter att göra någonting! Främst sätter utskottet, att det principiellt torde vara i viss mån stötande och oegentligt att alägga en jordägare en inskränkning i hans rätt att fritt disponera öfver sin egendom, och detta endast på en så obestämd grund, som att där kan komma att möjligen i framtiden uppstå en liflig byggnadsverksamhet. Jag har förutsett denna invändning och därför redan i motionen antydt min uppfattning utaf den saken. Om det gällde att ingripa inskränkande i äganderätten endast därför, att en eller annan individ kunde lida skada, i händelse ett sådant ingrepp ej skedde, da vore saken en annan. Men nu äro de olägenheter, som uppstå till följd däraf, att regleringsplan icke på förhand finnes uppgjord, väsentligen af allmän natur. Det är sanitära, ekonomiska och moraliska vådor för hela samhället, och jag lünnar för ögonblicket helt och hållet å sido den enskildes ställning till detsamma. Då så är, frågar man sig: har man icke här redan

Ang. villkor
för upplåtande
af område
utom stad till
bebyggande i
syfte, att där
skall uppstå
ett tätare
bebyggt
samhälle.

(Forts.)

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.

skäl nog, hvarför den, som vill begagna sig af rätten att i mindre ägodelter stycka och försälja en egendom till egna-hems-kolonier o. d., bör åläggas att genom en vederbörligen fastställd regleringsplan i någon mån söka på förhand motverka de olägenheter, som i saknad däraf uppstå? Jo, för visso!

Men det är ett annat skäl, som för mig gör saken ännu klarare. Huru har denne jordägare — det må vara ett bolag, hvilket numera är det vanliga, eller en enskild person — kommit i tillfälle att i stor skala på detta sätt stycka och försälja sin egendom, så att han däraf får en stor vinst? Hur uppkommer denna vinst? Jo, antingen däri-genom att hans mark råkar vara belägen utanför en stad, hvilken ständigt tillväxer, eller därför att en kommunikationsled framdragits genom hans egendom, där kommunikationer förut ej funnits, eller att i dess närhet uppstår en stor fabriksanläggning — eller någonting dylikt. Allt således saker, för hvilka han i allmänhet icke gjort någon motsvarande personlig insats genom eget arbete eller genom ekonomiska risker. Han kan vinna en värdestegring, som i många fall förefaller mig, jag måste säga det rent ut, alldeles *oskäligen*. En stenig bergbacke t. ex., som förut haft intet värde, kan, genom förändrade kommunikationer eller genom att en stadsdel växer ut just åt det hållet, få ett värde af kanske 100,000-tals kronor. Jag vill visst icke missunna ägaren denna vinst; men det är väl dock icke för mycket begärdt att fordra af honom, som vinner denna stora prisstegring utan eget åtgörande, att han åtminstone går in på att, om han vill stycka sin egendom i smärre lotter till egna hem, först framlägga en regleringsplan, genom hvilken de svåraste farorna af ett illa bebyggt samhälle varda undanröjda.

Men säger man: utöfver denna inskränkning i den fria dispositions-rätten af den enskildes egendom skall också den ifrågasatta lagstiftningen åsamka ägaren en ganska stor kostnad. Jag har redan hvad kostnadsfrågan beträffar antydtt, att jag icke anser det vara för mycket, om den enskilde jordägaren finge på detta sätt i någon mån skatta för den värdestegring, hans egendom vunnit. I förbigående sagdt håller jag före, att det borde vara så i allmänhet, när en stad tillväxer. Det borde gälla äfven för egendommar inom dess planlagda område. Det vore väl icke för mycket, om staden hade några särskilda fördelar utaf en dylik värdestegring, om den från den enskilde finge någon ersättning för denna oförskyllda värdestegring? Men här är icke närmast fråga om detta, utan om de fördelar, som ägaren af ett ännu ej regleradt område vinner däri-genom, att han i följd af en stads tillväxt kan vänta sig en invandring, som gör, att hans område blir lika tätt bebyggt, som om det redan vore ett planlagt stadsområde. Bör han icke anses skyldig att för denna fördel betala den lilla skatt, som ligger i bekostandet af en regleringsplan? I sanning *detta* utskottets skäl är då ingalunda till-räckligt för att på grund af detsamma afstyrka motionen. Det heter visserligen i utskottets betänkande, att det skulle vara hårdt för jord-ägaren att nödgas betala för åtgärder, som han tilläfsventyr ej påkallat, och hvilka vidtagits »allenast» i allmänt intresse. Ja, här står ordet allenast — alldeles som om det allmänna intresset icke finge kräfvat något offer. Jag vill vända om satsen och säga, att just därför, att

det rör ett allmänt intresse, anser jag det icke vara hårdt, utan fullt rättvist, att markens ägare åläggas denna uppoffring.

Nu säger utskottet vidare, att det möter mycket stora svårigheter att afgöra, om ett område verkligen är upplåtet till bebyggande i sådant omfång, att en regleringsplan kan anses behöflig, samt att man måste antingen fastställa en alldeles godtycklig gräns eller också lämna vederbörande myndighet fri pröfningsrätt. Det är alldeles riktigt. Däruti ligger nog en svårighet. Men det finnes åtminstone ett exempel utifrån, nämligen i den sachsiska byggnadsordningen, på en jämförelsevis enkel lösning af detta problem. I flertalet fall är det ju på grund af annonsering i tidningarna icke svårt att på förhand säga, att vederbörandes afsikt är att söka vinna ett sådant tätt bebyggt samhälle. Men därest man icke har så påtagliga bevis, måste man, såsom det heter i motiven till den sachsiska lagen, draga sin slutsats på grund af liknelser och förekommande omständigheter. I de flesta fall torde detta vara ganska lätt, äfven om det vid ett eller annat tillfälle kan erbjuda någon svårighet.

Vidare har utskottet framställt en annan betänklighet, som jag anser mera värd än de öfriga, och det är svårigheten att undvika, att regleringen äfven borde omfatta annan mark än det område, som utbjudits till försäljning. Det är alldeles riktigt. Det vore önskvärdt, att man i alla förhållanden kunde vinna det fullkomliga. Men något är bättre än intet. Och någonting är dock vunnet, om man åtminstone finge en fastställd regleringsplan för de områden, som faktiskt utbjudits, äfven om man efter våra förhållanden för närvarande kanske icke kan tänka sig att gå längre.

Vidare anser utskottet, att om en lag sådan som den ifrågasatta stiftades, skulle deusamma icke i tillämpningen befinnas synnerligen effektiv, då icke expropriationsförfarande kan komma till användning. Äfven detta utskottets skäl vill jag lämna åt sitt värde just af samma grund, nämligen att det är bättre att hafva något än intet.

Slutligen säger utskottet, att det icke delar motionärens uppfattning, att ett behof af lagbestämmelser i den angifna riktningen förefines i så hög grad som jag antydt. Och utskottet säger, att man i stället bör vända sig till kommunerna med en uppmaning till dem att genom kloka och förutseende åtgärder söka uträtta hvad de kunna. Öti detta sista instämmer jag fullständigt. Det vore lyckligt, om kommunalpolitiken kunde göras så vidhjärtad, att kommunerna sökte på förhand förvärfva dylika områden, reglera dem och upplåta dem för billigt pris — icke i täflan med tomtjobbare, som med den enskilda vinningslystnadens falkblick kasta sig öfver allting, som kan draga vinst. Kommunerna kunna aldrig för ofta manas att på storslaget sätt sköta sin politik, så att den blir en verkligt förutseende och nobel kommunalpolitik. Men icke innebär detta — att man möjligtvis kan hoppas, att kommunerna en gång i framtiden skola så fatta sin uppgift — ett skäl att nu afslå den åtgärd, som här har föreslagits. Mig förefaller det tvärtom, som om häri ligger ett ytterligare skäl för att erkänna behofvet af denna lagstiftning och dess brådskande natur. Ty det skulle i sanning vara olyckligt, om en kommun, när den en gång står inför denna uppgift, mötes af angränsande områden, som redan

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett litare bebyggt samhälle.
(Forts.)

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.

(Forts.)

äro bebyggda på sådant sätt, att det blir så godt som omöjligt att genomföra en lämplig regleringsplan.

Den garanti, till sist, mot de af mig påpekade missförhållandena, som utskottet anser ligga däruti, att de enskilda tomtköparne i allmänhet själfva skulle väl förstå att uppskatta fördelarna af en dylik regleringsplan och därigenom framtvunga den, torde verkligen icke på något sätt äga grund i de faktiska förhållandena. Jag har i motionen påpekat, att bland de bättre lottade, de rika eller de välbärgade, är det nog så. Köpare af denna klass förstå oftast, att det är ett aldeles oundgängligt villkor för att icke misräkna sig att tillse, att en regleringsplan finnes. Men så är det icke med småfolket. Hvad dem beträffar, händer nog dess värre — man har många bevis därpå såväl från Stockholmstrakten som från andra delar af landet, att de ofta, kanske oftast, icke inse nödvändigheten af detta. De hafva icke tillfälle att anlita en jurist såsom rådgifvare och låta därför lätt öfverrumpla sig. Sedan kommer en dag, när de vakna upp, och då stå de där med sin misräkning — såsom vi nyss sett ett samhälle nere i Skåne ställas inför den nödvändigheten att inköpa mark till sina egna gator för ett mycket högt pris. Vederbörande, som dit inflyttat, hade icke från början förstått att af den man, som vann de stora fördelarna af samhällets utveckling, fordra, att han skulle tillförsäkra inbyggarne fri äganderätt till gatumarken. Mångfaldiga sådana exempel kunna anföras från snart sagdt alla delar af vårt land, exempel på svårigheter både i ekonomiskt och i sanitärt afseende. Ja, understundom ha, just på grund af dessa dåliga anordningar, äfven i moraliskt afseende svåra följder yppat sig.

Vi landsbygdens representanter hafva, efter min uppfattning, ett lika stort intresse härvidlag, som någonsin representanterna för de stora städerna, från hvilka utvandringen sker. Vi hafva inom många landtkommuner, särskildt om valkretsen gränsar intill en stor stad, ständigt, dagligen och stundligen, erfarenhet utaf, huru dessa missförhållanden kunna vara en fara äfven för den återstående delen af den kringliggande kommunen. Det är nämligen icke så, att man kan skära af från sig det nya samhälle, som bildats, och säga, att man icke bär något ansvar för detsamma. Samhörigheten är — lyckligtvis — sådan, att vi alla hafva gemensamt ansvar och få bära följderna för hvarandras försummelser.

Jag är tveksam, huruvida man icke måste tänka sig, att en lagstiftning sådan som denna i vissa afseenden bör vara af civillags natur. Och då så är, hoppas jag, att nya lagberedningen — till hvilken vi blicka upp såsom till initiativens räddare i vårt land — måtte taga jämväl denna fråga under öfvervägande. Jag tror, att det är väl värdt, att såväl lagberedningen som Riksdagen besinna, att huru liten denna fråga än i dag kan förefalla, så är den dock inom kort en mycket stor fråga, ty hvad man nu försummar, kan en gång i framtiden kanske aldrig helt och hållet bättras. En försummelse, som nu synes ganska ringa, kommer att en gång hämna sig: den kan blifva till ytterligt stor nackdel för den sunda utvecklingen af egna-hems- och bostadsfrågorna i tätare bebyggda delar af vårt land.

Jag skall icke nu upptaga kammarens tid genom att anföras sär-

skilda exempel — jag känner många — på samhällen, där missförhållandena äro sådana, att, jag är öfvertygad därom, ingen af herrarne, om de såge dem med egna ögon, skulle neka till, att behof förefinnes att någonting med första måste åtgöras.

Då alltså behofvet förefinnes, och jag icke kan se, att det på något sätt blifvit vederlagdt att den utväg, som anvisats i reservanternas förslag och i min motion kan leda mot målet, hoppas jag, att kammaren vill visa sitt intresse för denna viktiga sak. Det kan ske genom att kammaren nu behagade bifalla den vid utskottets betänkande fogade reservationen med den af herr Zetterstrand gjorda ändringen, till hvilket yrkande jag härmed, herr talman, hemställer om bifall.

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.
(Forts.)

Med herr Beckman förenade sig herrar *Kvarnzelius, Lindgren i Örebro, Larsson i Lund, Matsson, Berg i Göteborg, Sterner, Gustafsson i Mjölby, Mallmin, Pettersson i Södertälje, Ericsson i Ahlberga, Wavrinsky i Stockholm, Wavrinsky i Saltsjöbaden, Persson i Arboga, Hammarström, von Geijer, Ahlstrand* och friherre *De Geer*.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Då jag i denna fråga står på samma samma ståndpunkt som den siste talaren, skulle det efter hans anförande och de många instämmanden, som han fick, måhända vara onödigt, att jag yttrade mig, men då jag såsom tjänsteman hos en länsstyrelse varit i tillfälle att förvärfva en viss erfarenhet på detta område, skall jag dock bedja att få yttra några ord, som möjligen kunna hafva inflytande på fragans afgörande.

Inom Södermanlands län, som ju dock är ett litet län, finnes det nämligen icke mindre än 5 s. k. municipalsamhällen, däribland ett mycket stort med mellan 6,000 och 7,000 invånare. Vi hafva därför under den långa tid, som åtgått för dessa samhällens bildande, haft godt tillfälle att erfara, huru stora svårigheter de haft i afseende å reglerandet af sina byggnads- och ordningsförhållanden.

Utskottet säger, såsom den siste talaren redan erinrat, att enligt utskottets mening förefinnes »icke heller i så hög grad, som motionären antagit, ett behof af lagbestämmelser i den af motionären angifna riktningen». För min del är jag af den åsikt, som äfven torde framgå af hvad jag nyss nämnde, att det härutinnan föreligger ett *mycket stort* behof. Det har visat sig, att synnerligen stora svårigheter möta för att på ett förståndigt sätt reglera ifrågakvarande förhållanden inom dessa samhällen, ja, att detta understundom är alldeles omöjligt.

Enligt hvad utskottet påpekat, bildas sådana samhällen på det sätt att Konungens befallningshafvande med afseende å vissa platser med större sammanträngd befolkning förklarar, att ordningsstadgarne för rikets städer, däribland den stadga, som här närmast afses, eller byggnadsstadgan, skola gälla. Utskottet påpekar härjämte, att, sedan detta skett, skall för hvarje sådant samhälle upprättas en plan för dess ordnande och bebyggande, hvilken plan skall omfatta såväl byggnads-kvarter som gator, torg och allmänna platser. Enligt den nyssnämnda byggnadsstadgan för rikets städer skall denna plan tillika innefatta en fullständig plan för vattens alledande såväl från gator och allmänna platser som från enskilda gårdar och tomter.

Ang. villkor
för upplåtande
af område
utom stad till
bebyggande i
syfte, att där
skall uppstå
ett tätare
bebyggt
sambhälle.

(Forts.)

Då det nu gäller att jämlikt sagda författningar ordna förhållandena inom ett sådant samhälle, hvars bildande icke kunnat ske förr, än befolkningen därstädes kan sägas utgöra en större sammanträngd sådan, då är det som de ofvan berörda svårigheterna möta. Dessa visa sig, såsom motionären redan antydt, i främsta rummet däruti, att under den tid, som förlupit innan sambället blef underkastadt byggnadsstadgan, hvar och en bygger, så att säga, härs och tvärs, uppför byggnader och uthus efter behag. Då sedan gator och allmänna platser samt byggnadskvarter skola ordnas, möter det till följd häraf gränslöst stora svårigheter att förlägga dem på ändamålsenligaste sätt. Det blir då för samhällena nödvändigt att expropriera dessa byggnader, hvilket kan medföra stora kostnader. Därför, om man t. ex. i stadsplanen drager fram gator, där sådana byggnader ligga, blir förhållandet det, att man måste längre tider blunda för stadsplanens sättande i verkställighet för att icke betunga samhället med alltför stora kostnader. Likaså händer det, att vid själfva planens uppgörande man måste, till undvikande af sådana kostnader, taga obelörlig hänsyn till de nämnda förhållandena.

Men detta är icke den enda olägenheten. En ännu värre olägenhet är, att alla uthus och anordningar för affalls bortförande af den enskilde husägaren under den föregaende tiden ordnats alldeles efter behag; och när nu detta skall ordnas i öfverensstämmelse med författningarna, möter det stora svårigheter att råda bot för missförhållanden, som då hafva häfden och kanske äfven ägarnes oförmåga för sig.

Inom Södermanlands län hafva sådana samhällen existerat många år och ännu har det med afseende å flere af dem icke varit möjligt att få dem på ett fullt tillfredsställande sätt ordnade. Af hvad jag nu anført torde framgå, att det är mycket angeläget, att åtgärder i tid vidtagas, för att förhållandena särskildt i afseende å byggnadsväsende och hygien inom dessa samhällen skola blifva väl ordnade.

För min del skulle jag visserligen hysa betänkligheter mot att ordna saken på sätt *motionären* föreslagit, men i den vid utskottets betänkande fogade reservation, till hvilken äfven motionären yrkat bifall, har man undvikit hvad som kunde vålla dessa betänkligheter. I densamma lämnas nämligen Kungl. Maj:t med afseende å den utredning, som begärts, så pass fria händer, att Kungl. Maj:t kan taga hänsyn äfven till andra sätt än de af motionären föreslagna att ordna förhållandena.

Nu kan man fråga: låter detta sig göra? Enligt min uppfattning är därför intet hinder. Det låter sig mycket väl göra att ordna dessa samhällen på ett tidigare stadium än då det kommit därhän, att de kunna sägas innehålla en större sammanträngd befolkning. Hvad man i sådant afseende skall stadga, därom torde visserligen vara för tidigt att nu yttra sig, men att det låter sig göra, är jag fullt förvissad om.

På grund af den erfarenhet vi sålunda inom Södermanlands län gjort, hade jag verkligen för min del äfven tänkt att motionera i syfte att få de påpekade missförhållandena i detta afseende afhjälpta, en motion som då visserligen kommit att i vissa hänseenden skilja sig

från den nu föreliggande. Då emellertid reservationen synes mig väl tillmötesgå mina syften, önskar jag lifligt bifall till densamma.

Det har redan förut sagts, att ett ordnande af dessa angelägenheter skulle förorsaka kostnader, och det är ju obestridligt, att så skulle blifva fallet. Men på sätt, utskottet erinrat, är det nog ofta så, att de, som tänka på att upplåta byggnadsplatser i större utsträckning, hafva fördel af att få de därtill afsedda områdena indelade i regelbundna tomter och byggnadskvarter, och då är det mycket vanligt, att de själfva låta uppgöra en regleringsplan. Felet är, att ingen offentlig myndighet behöfver hafva med denna plan att göra. Hvad kostnaden angår, blir dock denna icke större genom att planen underställes en myndighet och af denna fastställes. Det är just i betalningen till den landtmätare eller byggnadskunnige ingenjör, som upprättar planen, som den egentliga kostnaden för regleringsplanen består; och denna kostnad hafva de ju i alla fall. Kostnaden att få planen fastställd af vederbörande myndighet är högst obetydlig. För min del anser jag därför, att kostnadsfrågan icke bör i ringaste mån spela någon roll.

På grund af hvad jag nu anfört anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen med det af herr Zetterstrand gjorda tillägg.

Häruti instämde herrar *Lindblad, Pettersson* i Tjärsta, *Neiglick, Ödman* och *Johansson* i Öja.

Herr Bergendahl: Då jag anser, att det slut. hvartill utskottet i denna fråga kommit, är i frågans förevarande läge det rätta, så skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag sympatiserar lifligt med motionären i det syfte, som han afser att vinna, och jag inser äfven frågans stora vikt, men jag anser, att han icke har visat rätta vägen, hvarpå detta syftemål kan nås. Den ärade motionären har själf redan i motionen funnit, att åtskilliga invändningar mot hans förslag kunna göras, och han har äfven där upptagit en del af dem till bemötande, ett bemötande, som han nu ytterligare fortsatt. Men det synes mig, som om han genom denna sin bevisföring kanske mera sökt förringa betydelsen af dessa invändningar än vederlagt dem.

Enligt motionärens förslag skulle en fastighetsägare icke hafva rätt att sälja delar af ett område, som vore afsedt till bebyggande till större omfattning, innan han uppgjort en fullständig, af myndigheterna gillad regleringsplan. Men det är icke nog med att han skall vidkännas kostnaderna för uppgörandet af en sådan plan, utan han får naturligen icke göra försäljningen annat än i öfverensstämmelse med densamma; han måste således behålla allt hvad som afses för allmänna platser, gator och planteringar. Detta måste han kvarhålla under sin äganderätt utan att därför erhålla någon ersättning. Det synes mig, som om ett sådant förbud för en fastighetsägare att försälja sin egendom innefattar ett så oerhördt ingrepp i äganderätten, att man svårligen kan vara böjd för en lagstiftning, som legaliserade ett sådant.

Den ärade motionären yttrade, att en fastighetsägare, som vinner stora förmåner genom bebyggandet af ett område, för hvars värde-

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.
(Forts.)

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.
(Forts.)

stegring han förut gjort ringa eller ingen uppoffring, borde kunna äläggas bekosta genomförandet af en ordnad byggnadsplan. Påståendet att värdestegringen skett utan hans åtgörande, håller emellertid i många fall icke streck. Uppstår bebyggandet af ett område vid en järnvägsstation, så har kanske fastighetsägaren gjort stora uppoffringar för att få denna järnväg dit, och kan han då genom försäljning af byggnadstomter få någon ersättning för de stora uppoffringar, som han gjort för järnvägens tillkomst, så må det vara honom väl unuadt. En regleringsplans genomförande medför så stora kostnader, att dessa icke borde läggas på den enskilde.

För städerna finnas, såsom lagutskottets vice ordförande äfven framhållet, synnerligen goda bestämmelser rörande städernas bebyggande. Ingen får bygga i strid med byggnadsplanen, och byggnadsverksamhet »får ej utsträckas till område, för hvilket fastställd plan ej finnes.» Dessa bestämmelser äro in abstracto mycket förträffliga, men oakadt detta har det händt, att nästan i alla våra städer uppuxit förstäder, där icke någon regelbunden plan blifvit följd, utan oordnade kåkstäder anlagts. Och hvarför har detta skett? Jo, därför att städerna finna det för kostsamt att reglera, ty städerna blifva då skyldiga att inlösa jord för gator, torg m. m.

Detta är nu kostnadsfrågan, men det finnes äfven en annan sida, som påkallar uppmärksamhet, och det är, att dessa bestämmelser i byggnadsstadgan äro af administrativ natur, och att det på grund däraf ofta har händt, att, när man sökt tillämpa dessa, man icke lyckats få dem genomförda i praktiken utan en godvillig öfverenskommelse med fastighetsägarna. Därför hafva kommunalmyndigheterna uttalat den önskan, att åt flera i byggnadsstadgan förekommande bestämmelser måtte gifvas civillags natur, och vid ett möte af stadsingenjörer förra året — såsom jag tror — gjordes ett uttalande i samma riktning. Jag tror således, att det beträffande städerna är denna väg man bör gå för att få frågan löst. Jag fruktar att, om en sådan bestämmelse, som motionären föreslagit, skulle komma till stånd, skulle många draga sig för att sälja sina områden för bebyggande. De skulle föredraga att bibehålla dem såsom de förut varit och därigenom skulle den ifrågasatta lagstiftningen komma att motverka hvad som ingår i motionens syfte, nämligen tillkomsten af välbebyggda samhällen såväl i stad som på landet.

Jag vill tillika påpeka, att det i flera städer är alldeles omöjligt att genomföra en sådan bestämmelse, som motionären äsyftar. I Växjö t. ex. finnes det områden utom staden i mindre lotter om 1, 2 eller $\frac{1}{2}$ tunnland, som ägas af enskilda lägenhetsinnehafvare. Dessa kanske sälja däraf några kappland till en byggnadstomt. Om en lägenhetsinnehafvare fränkiljer en sådan del för bebyggande, så afser han naturligtvis icke därmed, att där skall uppstå en tät bebyggd stadsdel, men om grannen förfar på samma sätt, så uppkommer så småningom, utan att någon afsett detta, en massa byggnader, som uppförts utan ordnad plan.

På landet synes frågan icke lämpligen kunna lösas utan genom statens medverkan. Det finnes två slags statstjänstemän, som kunna ägna uppmärksamhet åt dessa förhållanden. Det är provinsialläkarne,

speciellt förste provinsialläkarna, och kronofogdarna: provinsialläkarna, som skola öfvervaka de sanitära förhållandena, och kronofogdarna, därför att de hafva att tillgodose den allmänna ordningens intressen. Där någon af dessa finner, att ett samhälle på landet börjar växa upp och en liflig byggnadsverksamhet där uppstår, bör han enligt instruktionen hafva skyldighet att meddela det åt Konungens befallningshafvande, som undersöker förhållandena efter de kommunala myndigheternas hörande. Finner då Konungens befallningshafvande, att en liflig byggnadsverksamhet uppstått, så att ett samhälle där kan motses, bör Konungens befallningshafvande hafva rätt att förordna landtmätare att uppgöra en regleringsplan, och sedermera bör det åligga kommunen att närmast öfvervaka, att denna regleringsplan i största möjliga mån följes. Men för detta borde statsmakterna medverka, såsom ofta skett i städerna, genom regleringslån, antingen räntefria på vissa år eller eljest på goda villkor. Sedan samhället uppvuxit inom kommunen och det blifvit många flera skattdragande, kan det icke vara obilligt, att lånet återbetalas, antingen det sker genom kommunen eller af det särskilda samhälle, som uppstått, och för hvars ordnande regleringslånet erhållits.

Det är således genom förändrade bestämmelser i den riktning, som jag angifvit, och genom statens medverkan beträffande det ekonomiska, som jag tror, att denna fråga skall lösas, men icke på den väg, som motionären anvisat i sin motion.

Då reservationen, hvilken jag eljest mycket väl kunde vara med om, anknyter sig till motionen, kan jag icke yrka bifall till densamma.

Jag yrkar således afslag å motionen och bifall till lagutskottets hemställan under förhoppning, att efter icke allt för lång tid skall föreligga en proposition eller motion, som lämnar en fullständig utredning för frågans lösning, en utredning, som varder vägledande för den lagstiftning, som bör uppstå.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Burén: Endast några ord! Jag kan icke följa den föregående talaren i hans bevisföring gent emot försöken att få en lagstiftning till stånd för att reglera förhållandena speciellt på landet. Jag har erfarenhet från min hemtrakt om två större samhällen, som på sista tiden uppvuxit där med mycket opraktiskt ordnade bostadsförhållanden. En liflig byggnadsverksamhet har rådt, och man har alldeles planlöst kastat ut bostäder än här och än där. Till sist hafva de blifvit så sammanträngda, att den största risk föreligger isynnerhet för ildsolyckor.

Motionären har talat om de sanitära förhållandena; och jag tror, att äfven från denna synpunkt det är af högsta vikt att få förhållandena på detta område reglerade.

Då jag vet, hvilka svårigheter förefunnits just i min hemtrakt med afseende på planlöst bebyggda större platser, kan jag icke annat än på det lifligaste instämma i reservantens hemställan med det tillägg, som herr Zetterstrand föreslagit.

Herr Andersson i Helgesta: Då jag deltagit inom utskottet i behandlingen af denna fråga, skall jag be att få yttra några ord.

*Ang. villkor
för upplåtande
af område
utom stad till
bebyggande i
syfte, att där
skull uppstå
ett tätare
bebyggt
samhälle.
(Forts.)*

Ang. villkor
för upplåtande
af område
utom stad till
bebyggande i
syfte, att där
skall uppstå
ett tätare
bebyggt
samhälle.

(Forts.)

Jag kan upplysa motionären om, att utskottet hade mycken sympati för hans motion, och att vi voro mycket benägna att göra något för att förverkliga hans idé. Men denna sak, såväl som alla andra, har två sidor. Man måste å ena sidan se till, att saken blir ordnad och reglerad, men får å andra sidan icke inkräkta på den enskildes äganderätt och pålägga honom kostnader, som han kanske aldrig återfår. Ty om jag har ett stycke mark, som jag låter sönderdela, kan jag icke veta, huruvida det blir något större sambälle. Skulle jag ändå åläggas att uppgöra regleringsplan för detsamma, hvilket kanske medför stora kostnader, har jag ingen garanti för att jag får ersättning för det. Kanske aldrig mer än två eller tre tomter bli bebyggda, så att det kanske aldrig blir räknadt som ett större sambälle.

Man får således vara mycket försiktig, då man beslutar i eu sådan sak, och icke ålägga den enskilde skyldigheter, som kanske skulle kränka hans rätt. Alla önska vi, att egna-hems-systemet mer och mer må utbreda sig i vårt land, och att allt flere må bosätta sig på egen torfva. Men om en jordägare, som vill afsöndra mark, ålägges sådana kostnader, tror jag, att han af fruktan härför icke skulle våga upplåta sin mark. Vi måste således vara försiktiga.

Jag undrar icke på, att städerna äro för det, ty för dem skulle det alltid blifva en fördel. Antag, att jag äger en plats, och att jag låter någon bygga där. Skulle jag då åläggas att uppgöra regleringsplan, hvem tillkommer då fördelen af det? Jo, det är Stockholms stad eller andra städer, som draga fördelen däraf på min bekostnad.

Jag tror, att denna sak liksom andra har flera sidor, och att vi icke böra förhastna oss, utan tänka noga på saken. Och jag tror, att, som en föregående talare sade, staten borde träda emellan och icke ålägga den enskilde en så stor och svår reglering. På denna grund har jag för tillfället icke kunnat vara med om motionen, utan har inom utskottet yrkat afslag på densamma, hvilket jag äfven nu vidhåller. Jag yrkar således bifall till lagutskottets förslag.

Herr Widén: Blott ett par ord med anledning af det anförande, som hölls af talaren på smålandsbänken.

Så vidt jag kunde finna af hans anmärkningar mot det förslag, som nu föreligger till godkännande af kammaren, träffade de icke detsamma. De träffade en del funderingar, som motionären haft, men icke i ringaste mån reservanternas förslag. Detta förslag innehåller något annat än det han polemiserade mot; det lyder nämligen: »att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, hvilka åtgärder kunna vidtagas, i syfte att områden, hvarå lifligare byggnadsverksamhet är att emotse, må på lämpligt sätt regleras, redan innan desamma erhållit större sammanträngd befolkning.»

Här talas således alls icke om sådant förbud mot att upplåta platser till bebyggande, som motionären omnämner och som talaren fann så betänkligt. För min del skulle jag icke heller vilja vara med om något sådant. Kungl. Maj:t har ju dock, enligt reservationens skrivelseförslag, lämnats så fria händer att utreda denna omfattande

sak och utfinna det sätt, som kan vara gagneligast; och icke behöfva vi vara rädda för att gifva Kungl. Maj:t det uppdraget.

Han nämnde, att byggnadsstadgan för rikets städer i vissa afseenden borde blifva af civillags natur, och antydde, så vidt jag fattade honom rätt, att vi borde vänta, tills vi finge ett fullständigt förslag i den vägen. Ja, man kan vara med om, att vissa bestämmelser i byggnadsstadgan borde vara af civillags natur. Men menar verkligen den ärade talaren, att vi skulle vänta med att ordna dessa förhållanden, tills vi finge ett förslag i den riktningen? Då torde vi få vänta länge, och »medan gräset växer», heter det, »dör kon». Så länge kan man icke vänta på någonting, som är så trängande som ett ordnande af de nu ifrågavarande missförhållandena.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Neiglick: Med den erfarenhet, jag har från det stads-samhälle jag tillhör, kan jag icke annat än instämma i motionens syfte, så som detsamma blifvit af motionären här utveckladt. I Uddevalla bo enligt mitt förmenande 5, å 6,000 personer, hufvudsakligen kroppsarbetare och deras familjer, utanför den egentliga staden. De bo i allmänhet i egna hem, och därom vore ingenting annat än godt att säga, för så vidt dessa hem icke vore flerstädes sammanträngda på ett sätt, som lämnar allt för mycket öfrigt att önska i afseende på hälsovård, säkerhet mot ellsolycka o. s. v. Det är enligt mitt förmenande ett det allra viktigaste spörsmål för de mindre samhällena att få frågan om bebyggandet af dessa s. k. förstäder ordnad på ett tillfredsställande sätt.

Herr Bergendahl uttalade vissa betänkligheter mot en lagstiftning i den riktning, motionären afsett. Jag tror dock, att dessa betänkligheter icke äro så afsevärda. Hans anmärkningar rörde sig hufvudsakligen om kostnadsfrågan, i det han framhöll, att det skulle blifva så betungande för jordägaren att uppgöra regleringsförslag; men denna kostnad behöfde ju icke drabba jordägaren, utan kunde drabba staden.

Vidare talade han om, att det skulle blifva så betungande för jordägaren att släppa till mark för gator och andra allmänna platser; men den uppoffringen tager jordägaren säkert mångdubbelt igen genom att tomterna stiga i värde.

Emellertid tror jag icke, att denna fråga fullständigt löses på annat sätt, än att vår byggnadsstadga göres mera effektiv, än den nu är, och erhåller civillags natur.

Jag tillåter mig att nämna ett exempel från mitt samhälle. Där begärde en person att få uppföra en byggnad inom den planlagda, den behörigen tomtindelade delen af staden. Byggnadsnämnden fann, att han icke kunde få bygga på sätt han begärde, därför att det stred mot tomtregleringen och byggnadsstadgans bestämmelser. Länsstyrelsen gaf byggnadsnämnden rätt, men Kungl. Maj:t förklarade, att den fastställda tomtregleringen hade mot tomtägaren ingen betydelse, för så vidt staden icke kunde på frivillighetens väg träffa öfverenskom-melse med honom om dess tillämpning. Detta innebär enligt mitt förmenande, att tomtregleringen icke har någon betydelse, om icke tomtägaren åtnöjer sig med den.

Ang. villkor för upplåtande af område utom stad till bebyggande i syfte, att där skall uppstå ett tätare bebyggt samhälle.
(Forts.)

Ang. villkor
för upplåtande
af område
utom stad till
bebyggande i
syfte, att där
skall uppstå
ett tätare
bebyggt
sambälle.

(Forts.)

Det är därför enligt min åsikt alldeles nödvändigt, att byggnadsstadgan erhåller civillags natur, om man skall komma till rätta med dessa förhållanden i städerna.

Jag instämmer med reservanterna.

Herr Lindblad: Då Södermanland har ett större antal municipalsamhällen och flera af dem ganska stora, och då erfarenheten därjämte visar, att allt flera komma att uppstå snart sagdt vid hvarje järnvägsstation, torde det vara ursäktligt, att föreliggande fråga synnerligen intresserar Södermanlands representanter. Jag ber därför att få ytterligare betona de önskemål, som en bankkamrat här förut gjort sig till tolk för. Och särskildt är det med anledning af de missförstånd, som jag finner att representanterna på växjö- och närikesbänkarne gjort sig skyldiga till, som jag anhåller att få bemöta dessa.

Talaren från Växjö ansåg, att man skulle kunna vara med om reservanternas förslag, men att med hänsyn till de uttalanden, som af motionären blifvit framställda, han för närvarande icke kunde yrka bifall. Om man rätt läser reservationen, synes det mig, som om denna blott generellt påyrkar regleringsåtgärder i förväg »i anledning af förevarande motion», men ingalunda bestämdt uttalar sig om alla de af motionären framlagda skälen eller öfriga uttalanden. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att motionären själf är bosatt vid Djursholm, som är regleradt i en viss riktning. Där äro byggnadsplatserna upplåtna efter en mera omfattande, om jag så får säga, mera storslagen idé än på många andra håll, på så vis att man vill äga större fria tomter kring sina byggnader. Men det är ju alls icke nödvändigt, ja, man kan icke inrymma alla platser under en och samma form. Reservationen uttalar ju blott en önskan, att regeringen må komma fram med ett förslag, enligt hvilket byggnadsverksamheten må regleras, redan innan samhällena erhållit större sammanträngd befolkning. Vid upplåtande af platser för bebyggande vill man somligstades tillämpa ett sådant system, som praktiseras i Katrineholm, Gnesta och åtskilliga andra platser, där man rent af från början tänker sig bebyggandet på ett stadsliknande sätt. Det är i sådant fall tillbörligt, att man äfven från början bestämmer sig för samhällets blifvande natur.

Jag tror icke, att talaren på närikesbänken har rätt i sitt påstående, att ett sådant förfarande, som motionären ifrågasätter, skulle komma att strida mot egna-hems-idén. Jag föreställer mig, att äfven efter motionärens mening möjlighet föreligger, att på hvarje byggnadstomt skall kunna komma ett större område för planteringsland och försköningar, men i första rummet förmodar jag motionären hafva afsett just sådana samhällen, som jag nyss anförde, hvilkas bebyggande blir mera stadslikt.

Jag har med detta velat betona, att jag anser motionärens önskemål mycket behjärtansvärdt och väl förtjänt af understöd från denna kammars sida. Jag ber därför att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr tal-

mannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, af-slog kammaren utskottets hemställan och biföll det af herr Zetterstrand under öfverläggningen framställda yrkandet.

§ 16.

Härefter förelåg till afgörande lagutskottets utlåtande n:o 49, i anledning af väckt motion angående ändring af gällande bestämmelser om bötesstraffet.

Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.

Uti en inom Andra Kammaren afgifven, till behandling af lag-utskottet hänvisad motion, n:o 4, hade herr *G. Kronlund* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, i hvad mån gällande bestämmelser om bötesstraffet lämpligen borde ändras i syfte, att detsamma måtte kunna så vidt möjligt vore afpassas efter den brottsliges betalningsförmåga, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvar-till en utredning i ämnet kunde gifva anledning.

Utskottet hemställde dock, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

af herr *Zetterstrand*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändrade stadganden angående bötes-straff, gående ut därpå, att strafflatituderna höjdes samt att vid be-stämmande af bötesbelopp särskild hänsyn skulle tagas jämväl till den brottsliges förmögenhetsförhållanden;

af herr *Styrlander*, som instämt med herr Zetterstrand; samt

af herr *Pettersson* i Södertälje, hvilken yrkat, att Riksdagen måtte, med bifall till motionen, i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, i hvad mån gällande bestämmelser om bötesstraffet lämpligen borde ändras i syfte, att det-samma måtte kunna, så vidt möjligt vore, afpassas efter den brotts-liges betalningsförmåga, dock utan att tillämpligheten af de allmänna straffskärpnings- och straffminskningsgrunderna härigenom uteslötes, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en utredning i ämnet kunde gifva anledning.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till motionären,

Herr Kronlund, som anförde: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan är icke ny. Den förekom till öfverläggning redan för mer än 250 år sedan, då den stora lagkommissionen hade den på dagordningen. Majoriteten inom denna lagkommission afstyrkte emel-tertill hvarje förslag i nu ifrågavarande syfte under förmenande, att

*Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)*

lika lag och lika rätt skall vara såväl för hög som låg. I denna kommissions minoritet i den frågan befann sig en af dåtidens största jurister, nämligen Stjernhök. Han uttalade härvidlag en mycket klar och tydlig grundsats, hvilken går igen i våra dagar, och då detta yttrande borde ha ett visst intresse äfven för vår tid, ber jag få uppläsa detsamma. Han säger, »att det vore billigt att penningböter vid lika brott varda proportionerade och lämpade efter personens lägenhet, ty intet tvifvel är ju, att en rik man lätt löser sin hand med 1,000 daler, där en fattig icke kan uppföra mer än 100. Skulle den rike icke gifva mer än den fattige, vore detta som den största olikhet och emot Guds lag, som söker likhet i straffet. Om den rike icke skulle betala mer för våldsverk än den fattige förmår uppbringa, så skulle straffet mot den förre förlora en afskräckande verkan, hvad honom pålågges vore såsom alls intet straff». Nu är ju som bekant bötesstraffet ett af våra lindrigaste och allmännaste straffarter och afser att träffa just sådana smärre förseelser, som icke kunna eller böra sonas med de strängare straffarterna, straffarbete eller fängelsestraff. Under det att de strängare straffarterna skola träffa den dömdes person, är bötesstraffet afsedt att träffa den dömdes förmögenhet. Ja, så skulle det vara, men i själva verket blir effekten en helt annan. Enligt vår strafflag kunna bötesstraff förvandlas till fängelse, då böterna icke betalas. Men på sådant sätt blir bötesstraffet något helt annat än hvad det egentligen skulle vara, det träffar nämligen då den dömdes person. Och hvilka träffar det? Jo, den fattige och medellöse, och det blir således ett extra pålägg för fattigdomen.

Under juristmötet förra året yttrade en högt aktad ledamot i Första Kammaren vid en diskussion i denna fråga, att förvandlingsstraffet vore ett slags klasstraff, och det är icke utan, att man kan instämma med honom häruti. Detta straff drabbar i icke så få fall till böter dömda personer. Statistiken visar, i hvilken förfärande grad förvandlingsstraff användas. Under åren 1898—1900 undergingo icke mindre än 47,000 personer förvandlingsstraff för dem ådömda böter. Då äro naturligtvis många medräknade, som icke velat betala, utan tredskats att betala, men det stora flertalet är nog sådana, som icke kunnat betala. Skall man tänka sig att bibehålla bötesstraffet som förmögenhetsstraff, bör man, synes det mig, söka så långt möjligt är inskränka användningen af förvandlingsstraff till de fall, då en person tredskas att betala honom ådömda böter. Strafflagskommittén, som haft denna fråga under behandling, har också föreslagit ett par mycket goda åtgärder i denna riktning, nämligen att man skulle fördela bötesstraffet och gifva anstånd med böternas betalande. Men det viktigaste hindret för en reform härvidlag kvarstår ännu.

Såsom jag sagt, är bötesstraffet icke afsedt att träffa den dömdes person, utan hans förmögenhet, och bör således stå i någorlunda proportion till hans ekonomiska förhållanden, till hans förmåga att kunna betala böterna. Först då man försöker uppnå och förverkliga detta mål, synes det mig, som om man råder verkligt bot på de missförhållanden, som föreligga i användningen af frihetsstraff, och först då kan man förverkliga och i djupare mening tillämpa grundsatsen om allas likhet inför lagen, i motsats till den formella och skenbara likhet, som

består i att skära alla öfver en kam. Ingen kan väl rimligtvis påstå, att 50 kronors böter är ett lika stort straff för en rik som för en fattig, att det betyder detsamma för en, som har exempelvis 600 kronors årsinkomst, som för en, hvilken har 6,000 kronors inkomst. Ingen kan väl påstå, att någon rättvisa ligger däri, att den fattige drabbas med 8 dagars fängelse, om han icke kan betala dessa böter, då den rike däremot kommer oskadd ifrån saken genom att betala dem. De nuvarande bötesbestämmelserna synas mig representera en lika felaktig grundsats inom straffrätten, som om man på skattelagstiftningens område sökte genomföra, att all skatt utginge per capita i stället för efter förmögenhet.

Nu säger utskottet, att man redan med nuvarande bötesbestämmelser kan taga tillbörlig hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden. Jag tror emellertid icke, att denna åsikt håller streck i verkligheten. Om man nämligen tänker efter, hvilka de förseelser äro, som oftast förekomma vid våra underdomstolar, finner man, att de äro exempelvis fylleri, oljud, lindrigare misshandel, ärekränkningar och dylikt. Men jag vågar påstå, att man sällan eller aldrig i sådana fall företager någon undersökning om den dömdes ekonomiska förhållanden eller gör någon anteckning därom, på grund hvaraf man kan vidtaga en mildring eller skärpning i de under vanliga förhållanden tillämpliga bötesbestämmelserna.

Den anordning, som jag väckt på tal genom min motion, är icke oförsökt, ty i flera af de på den senare tiden tillkomna strafflagarna har en dylik princip blifvit genomförd, såsom t. ex. i Danmark, i Norge och i Portugal, och förslag till reformer i samma riktning föreligga för öfrigt i flera andra länder.

Nu har man varit af något olika mening, huru långt man borde gå härvidlag. De längst gående ha ansett, att böterna borde stå i direkt proportion till den dömdes dagsinkomst, hvilket skulle förut-sätta en mycket detaljerad undersökning om hans inkomstförhållanden. Detta har emellertid väckt många betänkligheter på den grund, att däraf skulle föranledas en större långsamhet i målens handläggning, hvilket skulle menligt inverka på rättsskipningen, och för resten har man däremot invändt, att den omständigheten, att den rike mister några dagsinkomster, icke alls medför samma effekt, som om den fattige skulle mista några af sina dagsinkomster. Följden af detta resonemang skulle vara, att man i stället för proportionella böter skulle införa progressiva böter. Men för någonting sådant är nog icke den allmänna meningen ännu mogen, utan man får väl nöja sig med att, som man har i danska och norska strafflagarna, införa en större strafflatitud för bötesbestämmelserna — i Norge och Danmark har man ända till 10- å 15,000 kronors böter — samt införa den bestämmelsen, att man vid straffets utmätande skall taga hänsyn till den dömdes förmögenhetsförhållanden.

Nu har utskottet ansett, att detta skulle vara att lägga alltför stor vikt vid förmögenheten och att man därigenom skulle fastslå en straffmättningsregel, som kunde verka undanträngande i fråga om andra straffmättningsregler. Däremot vill jag invända, att den nu föreslagna bestämmelsen icke kan anses som en straffmättningsregel i vanlig me-

*Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)*

Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)

ning. Den utgör endast ett påpekande af nödvändigheten, att bötesstraffen äro graderade, så att de stå i proportion till den dömdes förmögenhetsförhållanden och kunna afpassas efter hans förmåga att kunna betala böterna, hvarigenom straffet kommer att blifva lika för den fattige och den rike.

Det är ju visserligen sant, som utskottet säger, att genomförandet af en sådan princip som den nu här ifrågasatta alltid skulle vidlädas af många brister. Men skall den omständigheten, att man icke kan nå fullkomligheten eller det bästa, stå i vägen för ett försök att slå in på en god reform? Jag tror, att de allra flesta reformer på lagstiftningens område skulle uteblifva, om man alltid resonerade på det sättet. Här gäller ju dock frågan: Skall man kvarblifva på den nuvarande ståndpunkten och ha bötesbestämmelser, som äro en ren parodi på grundsatsen om allas likhet inför lagen, eller skall man slå in på en väg, som åtminstone i någon mån pekar på förverkligandet af denna grundsats? Det synes mig, som om man icke behöfde hysa någon tvekan om, hvilket svaret på denna fråga skall blifva.

Nu föreligga två reservationer mot utskottets hemställan, den ena afgifven af herr Pettersson, den andra af herr Zetterstrand. Dessa båda reservationer gå i samma riktning och äro i hufvudsak öfverensstämmande. Vid sådant förhållande vill jag helst ansluta mig till herr Zetterstrands reservation, emedan hans förslag möjligen kan medgifva större frihet för Kungl. Maj:t att vid utredningen af denna sak taga frågan i sin helhet under öfvervägande.

Jag ber alltså att få yrka bifall till herr Zetterstrands reservation.

Herr Pettersson i Södertälje: Utskottet har mot denna motion använt några vapen, hämtade ur lagutskottets gamla arsenal och användbara mot snart sagdt alla förslag om lagändringar, som man vill komma till lifs. Man skulle kunna säga, att utskottets allmänna motivering i koncentrerad, men därför icke karrikerad form lyder ungefär så här: för det första är det bra som det är, för det andra är det så besvärligt att göra lagändringar, för det tredje skulle ett bifall till motionen medföra stora kostnader, samt för det fjärde kan man icke genom att bifalla motionen på pricken träffa det rätta.

Hvad nu först beträffar påståendet, att det är bra som det är, formulerar utskottet detta sålunda: »I praxis förekommer också utan tvifvel ofta, att den tilltalades ekonomiska förhållanden utöfva inflytande vid bestämmande af bötesbeloppet.» Utskottet vågar icke, kan icke påstå, att det förekommer i alla eller ens i de flesta fall, att domstolarna vid ådömande af böter taga hänsyn till de tilltalades ekonomiska förhållanden. Det sker nog i en del fall, men om det är i de flesta fall eller ej, torde vara ganska svårt att utröna. Endast den omständigheten, att praxis i detta fall är ojämn, borde, synes det mig, vara ett skäl som talar för, att en utredning af frågan bör komma till stånd.

Vidare säger utskottet, att det är besvärligt att ändra lagen eller som det heter i utlåtandet: »En revision af böteslatituderna förutsätter alltså ett lagstifningsarbete af icke obetydligt omfång.» Detta skäl torde emellertid utan vidare kunna få afskriivas, då det ju icke kan

betyda så synnerligen mycket, när det gäller en sådan viktig reform som denna.

Utskottet säger äfven, att ett bifall till motionen skulle medföra stora kostnader. Detta skäl är särskildt ägnadt att knipa Andra Kammarens majoritet. Jag vågar likväl hysa den höga tanken om denna kammarens majoritet, att då det gäller att i vår strafflag införa ett högre mått af verklig, lefvande rättvisa, icke några kostnadshänsyn skola afskräcka kammaren från att fatta det beslut, som rättvisan kräver. För öfrigt tror jag visst icke, att det är säkert, att en sådan lagändring som den nu ifrågasatta ovillkorligen skall medföra så synnerligen stora kostnader. Om strafflagen ändrades på sätt motionären föreslagit, skulle åklagaren i regel vara nödsakad att i mål angående mindre förseelser skaffa uppgift om den anklagades förmögenhetsförhållanden, genom utdrag ur taxeringslängderna eller möjligen på annat sätt. Detta skulle möjligen leda till en viss tidsspilla i förhandlingarna och föranleda ökad arbete. Följden häraf skulle måhända blifva den, att domstolspersonalen måste förstärkas, dock endast i ett fåtal större städer. Men äfven om så skulle ske, borde väl detta icke innebära en så enorm kostnad, att motionen bör stupa därpå.

Så säger utskottet slutligen i sitt allmänna resonemang: »Den ledning för straffmätningen, som sålunda erhöles, skulle i allt fall mången gång blifva af tvivelaktigt värde på grund af de svårigheter, som äro förbundna med ett tillförlitligt bedömande af en persons ekonomiska villkor.» Däri har utskottet utan tvivel rätt. Det är helt visst omöjligt att på öret eller ens på kronan kunna få en tillförlitlig uppgift om en tilltalads ekonomiska villkor, men liksom staten och individen i allmänhet väl reder sig, äfven om de icke alltid kunna få alldeles exakta sifferuppgifter till grund för sitt handlande, utan endast approximativa, tillnärmelsevis riktiga beräkningar, så borde man äfven härvidlag kunna reda sig med de upplysningar, man kan få. Det borde i de flesta fall icke ställa sig omöjligt att något så när beräkna en tilltalads ekonomiska villkor, så att man därefter kunde rätta straffet.

Utom dessa allmänna skäl säger utskottet också, att genom antagandet af ett dylikt förslag som detta skulle domstolarna icke komma att fästa tillbörlig hänsyn till de öfriga omständigheter, som kunna influera på bötesstraffets bestämmande. För att nu denna allmänna straffmättningsregel skall få inflytande vid straffets bestämmande fordras naturligtvis först och främst, att de latituder, inom hvilka domstolarna ha att röra sig, äro tillräckligt vida, och jag kan för min del icke inse, att det finnes något hinder att göra latituderna tillräckligt vida, äfven om en sådan princip, som motionären förordar, blir antagen. Om man tänker sig att bötesminimum sattes exempelvis till en dagsinkomst, kunde ju maximum sättas till 100, 200 eller 300 dagsinkomster. Inom de sålunda fastställda latituderna ha ju domstolarne tillfälle att taga hänsyn till alla de omständigheter, som kunna inverka, vare sig förmildrande eller försvårande.

Nu menar utskottet, att det också vore orätt att låta den brottsliges ekonomiska förhållanden få ett större inflytande på straffet än öfriga omständigheter. Ja, däri ligger kanske egentligen själfva kärnan i utskottets afstyrkande motivering. Jag vågar emellertid gent emot ut-

*Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)*

Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)

skottet erinra därom, att det ligger i själfva straffets begrepp att det-samma, såvida det ej skall gå ut på att rent af betaga den brottslige förmågan att begå nya brott, skall tillfoga honom ett, kännbart lidande, ägnadt att bibringa honom den öfvertygelsen, att han för framtiden måste hysa respekt för gällande lag. Om ett straff icke uppfyller denna fordran, är det icke något verkligt straff. Det förhåller sig nu så, att i många fall blir det lidande, som man med bötesstraffet afser att tillfoga den brottslige, alldeles illusoriskt. Därför uppfyller vårt nuvarande bötesstraff icke den grundfordran, som man kan ställa på ett straff, och därför bör denna ändring vidtagas, som af motionären blifvit föreslagen, nämligen att hänsynen till en tilltalad persons betalningsförmåga bör gå före hänsynen till de egentliga s. k. förmildrande och försvärande omständigheterna.

Då jag, som sagdt, funnit motionens tanke riktig, och då jag ansett, att den blifvit rätt formulerad i motionens kläm, har jag inom utskottet tillstyrkt bifall till motionen. Herr Zetterstrand, med hvilken herr Styrländer instämt, har gått en medelväg, i det han yrkat, att Riksdagen måtte uttala sig för önskvärdheten däraf, att strafflatituderna höjas samt att vid bestämmande af bötesbeloppen särskild hänsyn tages jämväl till den brottsliges förmögenhetsförhållanden. Jag ansåg, att förslagets idé icke så fullständigt, som sig bort, kommit till sin rätt i denna formulering, och därför afgaf jag min särskilda reservation. Jag kan till stöd för det yrkande jag däri framställt åberopa icke endast åtskilliga utländska kriminalister, utan också ett par svenska auktoriteter, hvilka senare jag ber att i korthet få citera. Den ena af dessa, professorn i straffrätt vid Uppsala universet, J. Hagströmer, skriver: »bötesstraffet drabbas af viktiga anmärkningar. Det träffar nämligen — i allt fall då det är anordnad så som i vår nuvarande rätt — olika personer ytterst olika, detta äfven om man vid bötesstraffets utmätande tager hänsyn till den bötfälldes förmögenhetsställning. En bot af 500 kronor kan för en rik man hafva mindre att betyda än en bot af 5 kronor för en fattig. För att afhjälpa ifrågavarande missförhållande har det framställts allehanda förslag. Ett sådant, ganska radikalt, är det, att lagen för bötesstraffet endast skall bestämma minimi- och maximigränser, sätta i visst förhållande till den bötfälldes direkta skatt. Det norska strafflagsförslaget (1896) innehåller åter i 27 §, att för de brott, som ungefär motsvara dem som behandlas i vår strafflag [Forbrydelser i motsats mot Forseelser] kunna ådömas böter från 3 till 20,000 kronor samt att inom dessa gränser böterna i regeln böra sättas så, att de icke blifva mindre än den bötfälldes inkomst för 2 dagar eller större än hans inkomst för 3 månader, men att därjämte särskild hänsyn bör tagas till »den Dømtes Formues-forhold, og hvad han efter sine Livsforhold antages at kunne udrede», hvadan under i öfrigt lika förhållanden böterna blifva att sätta olika för en familjefar, som har många att försörja, och en ungar, som blott har sig själf, äfven om båda hafva samma inkomst. Genom bestämmelser i denna riktning kan man i det väsentliga bryta udden af ifrågavarande anmärkning mot bötesbeloppet, äfven om det ej är möjligt att undanröja all anledning till densamma.»

Den andra svenska auktoriteten, som jag kan åberopa, är fäng-

vårdsstyrelsen. I sitt yttrande öfver 1898 års riksdagsskrifvelse, som föranledde strafflagskommitténs tillsättande, uttalade styrelsen den meningen, att det borde tagas under ompröfning, huruvida ej skärpningen af förvandlingsstraffet borde åtföljas af en *proportionell* skärpning af själfva bötesstraffet, så till vida, att böternas belopp utmättes efter den brottsliges förmögenhetsställning. Böterna kunde exempelvis i lagen bestämmas till visst antal dagars inkomst, beräknad efter beviljningstaxeringen, dock ej utöfver ett visst maximibelopp, och endast där sådan eller annan bestämd grund sagnades, såsom nu till viss siffra.

Då nu emellertid motionären själf icke längre håller på sitt ursprungliga förslag, då herr Zetterstrands reservation otvifvelaktigt går i den riktning, som äfven jag anser vara den rätta, och då det helt säkert vore af den största betydelse, om man kunde komma så långt, som sistnämnda reservation åsyftar, skall jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till herr Zetterstrands reservation.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Då den nu föreliggande hemställan satts i ett visst sammanhang med strafflagskommitténs förslag, och jag för min del varit ledamot af denna kommitté, har jag ansett mig böra yttra några ord i frågan, så mycket hellre som det finnes ett par punkter i motionens motivering, där min uppfattning är något afvikande från motionärens.

Det lär väl icke råda något tvifvel om, att det är en fullt riktig princip, att man vid bötesstraffs utmätning jämväl bör taga hänsyn till den skyldiges förmögenhetsförhållanden eller, såsom den siste talaren uttrycker det i sin reservation, »att bötesstraffet skall, så vidt det låter sig göra, afpassas efter den brottsliges betalningsförmåga, utan att därigenom tillämpligheten af de allmänna straffskärpnings- och straffminskingsgrunderna får anses utesluten». Emellertid är det nog så, att i motionen och delvis äfven i de anföranden, som här hållits, betydelsen af denna sak väsentligen öfverskattats. Detta beror därpå, att man bortsett från, att straffet icke endast har en fysisk, utan äfven en psykisk sida. Därmed menar jag, att straffet för brottslingen kännes icke endast på grund däraf, att det utgör ett ingripande i hans materiella ställning eller ett kroppsligt lidande, utan att det tillika, och kanske i många fall i ännu högre grad, har betydelse därigenom, att det tillfogar honom ett andligt eller, om jag så får uttrycka mig, ett själiskt lidande. Denna egenskap hos straffet, såväl bötesstraffet som öfver hufvud taget alla straff, gör, att det icke är fullt riktigt — såvidt man betraktar bötesstraffet såsom ett straff och icke allenast såsom ett ingrepp mot den dömdes förmögenhet — att mäta det utslutande efter den minskning i förmögenheten, som det medför. Detta har också insetts af lagstiftarne äfven i de länder, hvilkas lagar innehålla bestämmelser om böters utmätande efter den dömdes förmögenhet eller inkomst. Så, för att anförä ett exempel, har motionären själf omnämmt, att det norska lagförslaget, hvilket ligger till grund för den nya norska strafflagen, som snart skall träda i tillämpning, upptog mycket utförliga bestämmelser i detta afseende. Och dock yttras i motiverna till detta lagförslag — hvilka motiver äro författade af den

Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)

Ang.
ändring af
gällande
bestämmelser
om bötes-
straffet.
(Forts.)

kanske mest framstående lagstiftare vi på senare tider haft i Norden, nämligen den numera afidne riksadvokaten Getz — följande: »Genom dessa regler» (för utmätningen af bötesstraffet) »har man velat sörja för att göra allvar af den tanken, att böterna böra afpassas efter den dömdes ekonomiska ställning, så att de blifva ett effektivt repressionsmedel lika gent emot rik och fattig, *äfvén om det är klart, att all tanke på att uppnå annat än en helt yttre likhet i detta stycke måste betecknas som en illusion.*» Och fortsattes det härpå: »Till och med af tvenne i ekonomiskt hänseende alldeles likställda personer skulle böter af samma storlek kunna kännas helt olika.»

Det förhåller sig ock på detta sätt. Men det är icke endast så, som här framhållits, att af i ekonomiskt hänseende fullt likställda personer samma bötesstraff kan kännas olika, utan det kan till och med mycket väl inträffa — ja det händer nog rätt ofta — att samma bötesbelopp kan kännas *hårdare* af en i ekonomiskt hänseende synnerligen väl situerad person än af en person, tillhörande de mindre eller minst bemedlade i samhället.

Jag har härmed velat inlägga en gensaga mot att allt för mycket fästa sig vid bötesstraffets ingripande i den dömdes förmögenhetsförhållanden samt velat vindicera eller åtminstone gifva uttryck för den uppfattningen, att det icke endast är bötesstraffets materiella inverkan, som har betydelse. Af hvad jag nu framhållit är jämväl en följd, att bötesstraffets *repressiva* verkan på den dömden, det vill säga dess förmåga att återhålla honom från att änyo begå brott, kan vara mycket större gent emot en person i god ekonomisk ställning än samma bötesstraff är gent emot en i ekonomiskt hänseende sämre ställd person. Likaså är förhållandet med afseende på dess *preventiva* verkan, d. v. s. dess förmåga att förekomma dylika brotts begående af med den dömden likställda personer.

Och det är väl, att så är förhållandet, ty det är alldeles omöjligt att strikte afmätta ett bötesstraff efter den dömdes förmögenhet. Frånsedt den svårigheten, att man icke har så noga reda på hans förmögenhetsförhållanden och att rättsskipningens önskvärda skynsamhet ej heller tillåter, att man ingår i allt för noggranna undersökningar därom — hvilket för öfrigt skulle vara olämpligt äfvén ur andra synpunkter — så är det alldeles omöjligt att tänka sig bötesstraffet noggrant afmätt efter förmögenheten eller inkomsten, när det gäller de största eller de alla minsta förmögenheterna eller inkomsterna.

Oaktadt dessa erinringar mot motiveringen, är emellertid äfvén jag af den meningen, att det är en fullt riktig princip, som här kommit till uttryck, och att en skrivelse i nu föreslagen riktning därför bör aflåtas; och jag har därför icke heller tänkt göra något annat yrkande än på bifall till herr Zetterstrands reservation.

Men det är äfvén en annan erinran, som jag därvid skulle vilja göra. Motionären har sagt, att det vore önskligt, att denna fråga af Kungl. Maj:t företogs till gemensam behandling med de från strafflagskommittén utgångna förslagen. Dessa förslag gå, såsom herrarne torde hafva sig bekant, ut på dels skärpning af de kortare frihetsstraffen och i sammanhang därmed af bötesförvandlingsstraffet, dels ock införande af villkorlig frigifning och villkorlig dom. För min del anser jag en

reform i de nu nämnda riktningarna vara oändligt mycket viktigare än den reform, om hvilken vi nu skulle aflåta en skrifvelse. Herrarne hafva sig nogsamnt bekanta de allvarliga klagomål, som hafva höjts öfver bötesförvandlingsstraffets ringa effektivitet och rent af depraverande verkan. Jag anser här ej lämpligt eller nödigt att inlåta mig närmare härpå; men vill blott framhålla, att det i detta hänseende är alldeles nödvändigt, att en förändring *snart* vidtages. Härmed och med frågan om skärpning af de kortvariga frihetsstraffen, till hvilka äfven bötesförvandlingsstraffet måste räknas, sammanhänger nära frågan om villkorlig dom, som också snart måste vinna sin lösning. Jag skulle därför för min del anse det högst beklagligt, om Kungl. Maj:t dröjde med framläggandet af förslag i de af strafflagskommittén berörda hänseenden, tills den nu föreliggande frågan blifvit utredd. Skall nämligen denna, såsom är det enda rätta, lösas genom en allmän höjning af bötesmaximum, så är detta ett mycket vidtutseende arbete, som enligt mitt förmenande icke så snart kan blifva utfördt.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än det jag nyss nämnde.

Herr Nilsson i Skärhus: Herr talman, mina herrar! Jag skall blott yttra ett par ord. För min del vill jag be att få yrka bifall till utskottets förslag. Det är ju alldeles uppenbart, att man icke vill, att fattiga skola betala lika höga böter som rika. En rik person har ju alltid lättare att betala höga böter än en fattig. Men bötesstraffet påverkas af många omständigheter. Straffet drabbar mycket hårdare de personer, som hafva bildning än de, som ej hafva sådan, emedan deras hederskänsla har i högre grad träffats *af själfva straffet*, än penningbeloppet som de dömts att utgifva. Under sådana förhållanden måste man ovillkorligen komma till det resultat, att de bötesbestämmelser, som nu finnas, kunna väl försvaras.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Zetterstrand: Om man i likhet med den siste talaren vill, att de fattiga ej skola betala lika höga böter som de rika, så tror jag, att det är skäl att bifalla min reservation, som just innebär, att man skall taga hänsyn härtill.

Herr Nilsson i Skärhus: Skillnaden mellan rikedom och fattigdom är mycket svår att afgöra. Det kan hända, att den anses för fattig, som är rik, och att en annan betraktas såsom rik, ehuru han är fattig. Det kan vara mycket svårt för en domare att träffa sådana straffmått, som äro rättvisa i detta hänseende. Dessutom kan, om denna lag antages, ej en dom afkunnas förrän det blir uttrönt huruvida den tilltalades förmögenhetsställning är sådan att hans straff bör, på grund därutaf, sättas högre eller lägre.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen afslutad. I enlighet med de därunder gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till

utskottets hemställan och dels på afslag därå och bifall i stället till den af herr Zetterstrand afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 49, bifaller den af herr Zetterstrand afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 88 ja mot 83 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och bifallit den af herr Zetterstrand afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,22 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem

Herman Palmgren.